

Observatoriu este de două ori în
septembra, miercură și sâmbătă.
Pretul
pentru Sibiu pe 1 anu întreg 7 fl.,
pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa
cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis
cu postă în lăintru monarhiei
pe 1 anu întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl.
— În străinătate pe 1 anu 10 fl.
sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau
11 franci; — numeri singurătici se
dau căte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Nr. 104.

Sibiu, Decembrie 30/11 Ianuariu 1879.

Anulu I.

Anuntiu de abonamentu la „Observatoriul” pe anulu 1879.

Apropiandu-ne către capetul anului, este de lipsa a se cunoscă macară aproimativu numerulu exemplarilor cătă sunt a se trage de sub tipariu indată dela inceputu, pentru că mai tardi se nu venim in strîntore cu trimiterea de exemplarile intregi. Din acăsta cauza amu deschisă si noi mai de tempuriu abonamentu pe Semestrul I si pe anulu întregu, totu cu pretiurile de mai inainte, adeca :

In Sibiu pe 1 anu cu 7 fl. v. a., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., era dusu la casa cu 1 fl. respective cu 50 cr. mai multu. In lăintru monarhiei cu postă, 8 fl. pe 1 anu, 4 fl. pe 6 luni.

In afara de monarhia cu porto duplu 10 fl. sau 22 franci pe 1 anu, 5 fl. sau 11 franci pe 6 luni.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatuni (mandate) postali, de a dreptulu la Redactiune in Sibiu, piati'a mica Nr. 27.

Din Romani'a primim abonamente si in biletă hipotecarie de ale statului, al pari.

In capital'a Bucuresci abonamentele se facu si la librari'a dlui I. Szöllösi in piati'a teatrului.

Din 10 exemplarile abonate efectivu, 1 se dă gratis.

Redactiunea.

Romanii din Macedoni'a, Epiru, Tessali'a, Bulgar'i'a, Serbi'a.

(Urmare si fine.)

III. Acestea cereri ale macedo-romanilor sunt pre atât de moderate, pre cătu să drepte, juste, absolutu necessarie, că se li se inplinescă intocma. Ei inse sunt fără ingrijati, de o parte că calugarii greci si bulgari, adeca clerulu superioru se va oppune in modulu celu mai obstinatu la infintarea de scole romanesci si la introducerea limbei nóstre in biserici; era de alt'a, că gubernulu si diplomati'a Romaniei, avendu a respectă cine scie căte impregiurari internaționali, se va féri de conflicte care s'ară potea

provocă din cauza nationalitatiei macedo-romane, fia cu Pórt'a otomana, fia cu Russi'a sau cu ori-care altu gubernu interessat in cestiu. Dara acei barbati, carii au luat asupra'si a luptă pentru emanciparea nationale a macedo-romanilor, sémena a fi decisi pâna la mesuri extreme; că-ci éta ce ne scrie unulu din trensi:

Russii ne ucigă nationalitatea. In peninsul'a balcanica ne stingu pe ai nostrii. Sub turci totu mai erau ceva scôle romanesci in Bulgari'a; de acuma numai in Dobrogea vomu mai avea, éra in Bulgari'a se nu o speram. In Macedoni'a sciti ce focu e pe bietii romani, asemenea in Epiru din cauza cumplitilor de calugari greci. Stă-vomu noi cu manile la peptu? Destui sunt altii, carii arata nepasare pentru nationalitate. Se vedem uoi cesti-lalți, ce mesure luam pentru romanismu. Sciti că grecii si muscalii se servu de ortodoxia pentru a ne desnationaliza lumea nostra. Catholic, protestanti ori mohamedani ne facem, numai se scimu bine că suntem si remanem romani curati. Daca nu vomu avea ajutoriul dorit dela Bucuresci, ilu vomu cere dela Rom'a, că se ne dea popi uniti din Ardeau, numai se fia romani, se ne faca scôle romanesci si biserici romanesci. Asia au facutu miriditii că se scape de jafurile calugarilor greci, asia si bulgarii la inceputu, pâna ce nu le-a sarit ambasadorulu Russiei in ajutoriu. Pe noi nu ne ajuta Russi'a, ci ne sugruma si innéca in bulgarime, pre unde suntem amestecati cu acestia. Vomu cere ajutoriul Propagandei si alu Legatiunilor dela poterile catholice, că Itali'a, Franci'a, Austria etc.

Pre candu ne vinu nove informatiuni că cele impartasite pâna aci, diariile straine implu lumea cu sciri telegrafice din Albani'a (Epiru) si mai de aproape din districtulu Novi-Bazar situat intre Muntenegru, Bosni'a si Serbi'a, că Colegiulu de Propaganda fide din Rom'a, a si datu óresi-care instructiuni missionarilor sei din Epiru. Coprinsulu instructiunilor nu e cunoscutu, că-ci scirile respective sunt contradictorii, si ori-cătu ar dorî cineva se afle adeverulu din acea parte, noi nu speram se'l aflam mai curendu, decătu pôte in primavera dupa ce trupele nóstre imperiali voru fi ocupati si districtulu Novi-Bazar. In totu casulu, problem'a ce au se'si deslege macedo-romanii este din cele mai anévoiose. Li se va promittre din

mai multe parti ceriu si pamentu, potu se emană in favorea loru diplome, bulle, concordate, conveniuni pe basea unei biserici nationale romanesci, precum veduramu că s'au mai intemplatu in lume, si totusi dupa 10—20 ani se se védia cadiuti intre doue scaune, sau pôte si mai reu: trantiti la parete. Pentru că se fia in stare de a'si salvă si asigura existența nationale p'intre atâtea perioade, din acel chaote inficosatu, macedo-romanii au se'si adune tôte poterile spirituali si materiali, se compuna preste totu comitete locali, prin care se operedie comitetul central pe siguru. Omeni cu stari si averi au in mai multe capitale din Europa; densii voru sci se invóce si cooperarea acelora.

Pre candu noi discutam aici cestiuenea poporului si a dialectului macedo-romanescu, vedem uoi se apucara si unele diarie din capital'a Romaniei, se ventile dieace e asi cestiu. „Romani'a libera“ dice in primulu seu din 16/28 Dec.: „Se pare... că noi romanii din Romani'a libera si independenta n'am fi indestul petrunsi de indatorirea ce avem de a sustiné, atât pre cătu ne-aru ertă midiu-lócele si poterile de cari dispunem, pe fratii nostrii de sange, inprastiati mai preste totu locul in Orientu. E tristu, in adeveru, a vedé cum, in luptă pentru existentia, dintre nationalitati, romanii aruncati de sörte pe pamentul Macedonie (numai? Red. Obs.) se clatină, uitati si nesustinuti de noi, intre cele doue elemente poternice, intre slavi si greci, carii isi disputa prioritatea politica si nationala dincolo de Balcani.“

Mai de parte „Rom. 1.“ reflecta, „că acea colonia romana atât de respectabila ar potea se serve la impregiurari, causei nóstre nationale, patriei romane libere, adi mai cu sama, candu prin incorporarea Dobrogei noi ne-amu apropiat si mai multu de centrulu Orientalui, unde batu atâtea mii de ánni române.“ Acelasi diaru isi mai pune si una intrebare, ce trebuea se se fia pusu forte de multi: „Nu scimu siguru, ce amu fi devenit pâna adi, daca elementulu latinu ar fi fostu concentrat in intregulu seu, numai in valle Dunarei.“ Apoi isi respunde dicindu, că tări'a loru este, nu că se sciu 5 milioane, ci că se potu afirmă in lume că unu popor ce numera preste o diecime de milioane. „Daca nu intielegem acestea principii elementarie ale politicei unei natiuni, atunci se renuntiamu de a mai dice că facem politica nationala si că

biru'sa maritu, leu gubernului nu me trece cu vederea, parcalabulu cum me vede cum me inhatia se i platescu inainte sfertulu San-pietru; mai pune banii izlasului, mai digma, mai acsidiu si eata dandanalele tôte.

Hie si catu dici d-ta, nea Parvule! Tiene! Se-le porti sanetosielu. Opincile se se rupa, stapanulu se traiésca!

Se te audia sfantu Ilie, logofete!

Dá cioreci astia cu catu te ar lasă ânim'a se i dai?

Cu doue dieci de lei!

Te trecusi, logofete; paia norocu meu, ca-mi murira oitile din batatura de galbeadia, ca nu mai fi mai prinsu d-ta p'in pravalia, ca Stanc'a mea se-mi traiésca — tiésa mai buni de catu a-hastia. Ce itiari se hie astia, par' ca-su sit'a mea, asia sunt de rari. Candu m'oiu umeri la padure, te pomenesci ca s'oru crapă pe d'a 'ntregu. Stanc'a mea zimbeste candu me vede că iau lucru de tergu. Neamu de neamu n'au cumparatu lucru de tergu, nici gluga, nici camasia, nici antiriu, nici marama, nici bunda, nici androcu, nici fota, nici cojocelu, nici sarica. Dá de, ce se faci. Duce D-dieu pe romanu si cum nu vă elu. Lasa-mi logofete eu 15 lei fara trei.

Ba nu, nea Parvule, ca 'ti dau lucru trainien de Brasiovu.

O hi, domnule cum dici, din vorbele d-tale nu esu. Dá si banii nu-i aruncu in drumu, ca-su munciti, nu-su furati.

Nici noi nu gassiram marf'a pe poteci s'o damu de geabă, neica Parvule. Mai vama, mai chirie, mai simbrie, mai unsu ossii se nu scartacie, mai ce trebue se castigu eu, tôte gramadite la unu locu, ci că vedi, nu mi-a hi in cadere se ceru multu? Dá pentru d-ta, ca ne scimu ala pe ala ti-i dau mai efthiori si tragu nadeje că si altadata n'ai se me ocolesci.

Ferésca D-dieu, logofete; nu-mi cunosci hirea. Mie se-mi iésa 'nainte si de pomana marf'a, nu iau dela altu; ghiu la d-ta cale d'o postie, numa se-mi

Ori-ce inserate,
se platesc pe serie său linia, ou
littere merante garmondu, la prima
publicare cătă 7 cr., la adou'a si a
trei'a cătă 6 cr. v. a. si preste aceea
30 cr. de timbru la tesaurul publicu.
Prenumeratiunile se potu face in
modulu celu mai usioru prin assem-
natiunile postei statului, adresate de
a dreptulu la Redactiunea Diariului
Observatoriul in Sibiu.

lucramu pentru viitorul neamului românescu." In fine „Rom. I.“ inputa greu comisiunei budgetarie, că-ci a stersu anume si postulu de consul generalu din Salonicu (Tessalonic'a, la mare), unde sunt de aparatu nu numai interes maritim, dar si nationali. Dn. Mich. Cogalniceanu intielesese importanti'a unui postu diplomatic la Salonicu in sinulu Macedoniei si'l prevediuse in proiectul seu de budgetu. Dara comisiunea nu'l vrea. „Că se ne dămu unu atestatu de absoluta nepricepere politica, deocamdata nu am avea decât se desfintiam pe consilii nostri din Orientu, anume din Macedonia," inchiaie „Romani'a libera".

O voce de Sirena.

In numerulu seu din 28 Decembre a. c. diariulu russescu „St. Peterbugskija Vidomost" se adresâia cu unu apelu caldurosu catra natiunea romana in care intre altele dice urmatorele:

„Romanii n'au dreptu a fi superati pe Russi cu cari au sympathisatu in decursulu eliberarii poporului din Balcani, pentru retrocedarea Bassarabiei. Acesta schimbare de sentimentu se reduce la influentie din Vien'a si Parisu. Déca romanii se indoiescu ca din ce parte au a se accepta la ajutoriu pentru inplinirea missiunei loru, apoi n'au decat se faca o paralela intre starea actuala a Moldovei si aceea a Transilvaniei, unde majoritatea poportiuni pe care o formedia cei 1.200.000 romani nu se bucura nici pe a diecea parte de acele favoruri, care li s'au acordatu ungurilor si sasiloru. In tôte ramurile administratiunei domnesce limb'a magiara, de si ungurii nu facu decat a patr'a parte a poporatiunei."

„Romanii din Ungaria sunt inca si mai terorisati că cei din Transilvania. La schimbarea acestei stari de lucruri ar trebui se fia indreptata aspiratiunea gubernului din Bucuresci. Regimentele austro-ungare seu mai bine disu cele germano-ungare amenintia cu baionetele loru neincetatu Orientulu sclavicus ori de cateori resuna acolo strigatul de emancipare. Russi aru primi cu cea mai viua complacere si sympathie aspiratiunile romanilor de a elibera pe romani din Transilvania si Ungaria. Romanii se nu uite ca nu sunt urmasii lui Atila si ai lui Arpadu ci stranepotii legiunilor romane de pe tempulu lui Traianu! Ca natiunea loru, care numera la 8 milioane este tare destulu pentru că sa fia in stare se sfarame jugulu celu de feru alu celor 4 milioane de magiari, alu acelei natiuni slabe, fara trecutu si fara viitoru, care occupa teritoriu Daciei. Acele neintielegeri nutritre intre Romani si Russi de catra inamiculu comunu, trebuie se incetese. Slavii, romani si grecii cari traiescu in Orientu, trebuie se simta antagonismulu catolicilor si alu protestantilor si trebuie se caute cu poteri unite o scapare din aceste pericole."

Ori catu de sympathie si seducatoriu ar si fi acestu limbagiu pentru natiunea romana, din partea diariului russescu, elu totusi este cu multu mai isolat si mai slabu, decat că se fia in stare a ne con-

vinge despre sinceritatea lui. Elementulu romanu se simte inca destulu de tare, pentru că se pôta infruntá pericolele ce ilu amenintia din partea ungurilor, cu cari se cunoscu si se lupta de secole. Nu totu asia de tare se simte inse si fatia de panslavismu si de pangermanismu, a caroru tendintie sunt probate si vedite si care isi tragu cercurile loru concentrice totu mai aprópe spre ânim'a elementului romanu. Amu vediut la lucru pe amendou si trebuie se le damu testimoniu, că isi intielegu missiunea si sciu se se folosesc in modulu celu mai eficace de mijlocele de care dispunu. In tempulu din urma pangermanismulu seu mai bine disu panprussismulu a vorbitu in parlamentulu din Vien'a in modu destulu de explicitu si de elocinte prin organulu deputatului Schönerer. Unde tinde si care este scopulu finale alu panslavismului, romanii au avutu ocasiune se o védia din purtarea russiloru dupa caderea Plevnei si la inchiera tractatului dela San-Stefano, Tota lumea au intielesu si simte, ca esista o conspiratiune formală intre panprussismu si panslavismu pentru că se inpartia Orientulu. Numai natiunea magiara si conducatorii sei nu voru se védia si se intieléga acést'a. Déca n'ar fi asia, apoi nu ne potemu inchipui, cum ei in nisce tempuri atatu de supreme si decisive se pôrta si iau astfelii de mesuri tiranice in contra elementului romanu, in catu elu mai curendu seu mai tardiu pentru că se scape de persecutorii si asupriorii lui va fi necessitat su se arunce seu in bratiele pangermanismului seu in acele ale panslavismului. Nu voru óre ungurii se intieléga nici acum ca romaniloru chiaru in interesulu, magiari nu le este permisu si nu potu se fia si se remana, decat aceea ce sunt si ce voru se fia, adeca romani si numai romani. Déca nu o voru intielege, cu atatu va fi mai reu si pentru unii catu si pentru altii!

Adeverulu in privint'a demonstratiunii studentilor din Petersburg.

Din tipografi'a secreta a comitetului revolutiunaru rusu a esit u descriere a demonstratiunilor studentilor din Petersburg, precedata de unu apelu catre studentii de la institutele superiore, care are că motto: „Cine nu e cu mine, e in contra mea", si coprinde urmatorele:

„Multu asteptat'a „nópte a St. Bartolomeu" a venit in fine peste tinerimea nostra, la 30 Noveembre, adica a dou'a di dupa inmanarea moderatei nostre adrese catre marele duce mostenitoru. Vre-o doue sute studenti suntu aruncati in temnitia; facultatea de medicina e inconjurata de gendarmi, de casaci si de soldati; studentii au fostu batuti cu bicie si s'au facutu arrestari dupa bunulu placu. Si profesorele Tarchanow a fostu arrestat. La 1 Decembrie se facu éra o intrunire de 900 studenti. Ei fura din nou amenintati cu casaci si cu nahajkas (cnuturi); de si studentii erau inconjurati de 2000 soldati, totusi ei se decisera a duce la indeplinire schimbarea statutelor si liberarea colegilor loru. Nici amenintiarile brutale, nici lasiele promisiuni ale prefectului politiei, Surow, de a infintia pentru

studenti o bucataria eftina, n'au ajutat ceva. Recitorele universitatii a fostu destulu de neconsciencios de a predá pe studenti politiei. Profesorii Botkin, Junge, Kosilakow, Gorwitz si altii cerura convocarea unei conferintie; ei protestara in contra procedarii arbitrale a politiei facia de studenti."

„Lupt'a se inaspresce si se intinde din ce ince mai multu; a remanea indiferinti aru fi acum o rusine. Noi n'amu provocatu pe nimeni, n'amu comisau nici o crima. Amu atrasu numai atentiunea marelui duce mostenitoru, că statutetele punu studentilor nisce margini, care voru avea de consecinta neaperata turburari si agitatiuni; ne-amu adresatu lui in favórea colegilor nostri de la universitatea din Charkow; s'au pusu tóte silintele spre a ne inpedecá de la nobilulu nostru scopu, prin midiulócele cele mai ridicule, precum intreruperea comunicatiunii peste Newa. Cându acésta mesura nu folosi nimicu, se lua refugiu la acte silnice. Soldatii russi nu se sfira d'a navalii cu armele asupra unor russi nearmati! Ataculu loru a fostu atatu de violinte, in catu profesorele de chirurgia, Sklisowski, a trebuitu se alerge cu bandagie in ajutoriul ranitilor."

„Acésta bravura a soldatilor russi merita se stea alaturi cu crudimile turcesci din Bulgari'a. Colegii nostrii arrestati isi astépta esilarea pe calea administrativa. De aceia trebuie se urmamu lupt'a nostra pane in capetu cu energia. Trebuie se formamu societati si se ne procuram unu fondu spre a propagá agitatiunea in provincii. Pane cändu nu ni se voru acordá cererile nostra cu privire la schimbarea statutelor si la liberarea colegilor nostri, se nu mai mergem nici unul la cursu."

„Vomu continuá lupt'a — si respunderea precum si urmarile voru ceda preste capetele calailor nostri. Nu numai poporulu russu, déru Europa intréga va judecă acésta lupta cu cnutul casacului."

„Invitam pe studentii de la tóte institutele superiore, atatu din Petersburg, catu si din provincii, a se uni cu noi, pentru că cu poteri unite se scuturam jugulu rusinosu alu arbitraritatii."

„Provocam pe cei de susu a pune in fati'a manifestarilor nostra alte argumente mai convingătoare de catu baionetele si cnuturile casaciloru."

Romanulu."

Romania.

Bucuresci, 25 Dec. (6 Ian.) Cei doi ani din urma in veci memorabili in istoria patriei nostra, au fostu in stare se transförme in cátuva nu numai fisionomia tierei, ci si spiritele locuitorilor, pentru cari se deschide că de sinesi, alta era, altu horizonu, alte perspective, altu viitoru. Proclamarea si apoi recunoscerea independentiei de cătra poterile europene, amar'a nedreptate ce s'a facutu tieri si natiunei prin rapirea Basarabiei, inpunerea vointiei Europei că se luamu Dobrogea chiaru fôra voi'a nostra, neintielegere care s'au si escatu intre noi si muscali din caus'a delimitarilor incercate a se face intre Basarabi'a si Moldov'a pe braciul Chiliei in susu, apucarea strimtorilor dela Pôrt'a-de-fetu

Totu nasiule!

Da Furnic'a a depus?

Mai are trei st'amani, fara doua dile!

Da pop'a Radu acasa e, ori o hi plecatu la orasius?

Ba e p'acolea nasiule. Asî plecatu! — Asiu vrea nasiule se-ti ceru povat'a d-tale că unu ce esti mai mare că mine si te ascultu: mi-a totu ruptu manic'a alu de cusrul Mateiu, că se-i dau lui locsioru ala, de e la nasu d-tale colea.

Cusrul teu — hie vorba intre noi — nu-lu cunosti? Nu e romanu de omenie, si candu o hi la adicte, n'are nici bani! De ai stremtore, poti se mi-lu vindi mie. O hi siépte prajini! Câte 10 lei facu 70 de lei. Ti-i puiu banii josu acuma. Noi amu mai avutu daraveri. Nu te shii de mine.

Hie dara cum dici d-ta nasiule; scôte banii si hai se bemu aldamasiu!

Loculu l'au pretiuitu 70 de lei si la cărciuma beura 35 de lei. Vorb'a aluia: unde e marfa e si paguba. Bucuresci.

Grigore M. Jipescu.

A treia scrisore.

Robertu catre Scarlatu.

Ticalosu nebunu ce sunt! amu cetitu si rescetitu scrisorile ei si nu o am ghicitu! Cum am potutu se credu catusi de pucinu ca o alta ar sci se scrie asia? Cum, chiar' dela prim'a linia, n'am recunoscutu gandirea ei? A plecatu, Scarlate! e perduta pentru mine, perduta pentru totu-deauna! Si me iubia!.... Astadi de diminétia, unu tieranu mi-a inmanuatu o scrisore; am recunoscutu pén'a Evei si m'amu grabit u rupe sigilu. Éta ce am cetitu:

„Adio, Robertu, nu pociu remanea acolo unde esci, fara a te vedea. N'am nici o sora. Ertă-mi o mistificare ce singuru mi-ai inlesnitu si care mi-a inselatu cate odata suferint'a. Te parasescu, pentru ca te iubescu."

Si eu care o acusam! Eu care ii facem o crima din vecinicele sale indoieli! Eu care aveam o mila despretuitore pentru totu silint'a ce-si dă spre a'mi ascunde anim'a sa! Oh! de ce am departatu dela mine acea insciintare firésca ce me indemnă se o binecuvintesu, pentru totu fericirea ce-mi dă scrisorile pretiutei sale sorori? De ce am inchis u incapatinare ochii? Dar atunci, pe cine am vediutu eu in sér'a sosirei mele la Dinan? Cine era tiner'a feta!.... Vai! si ce-mi folosesce acésta acum? Me iubea!

Sufur; capulu imi arde. De candu am primitti acésta scrisore, nisce friguri ardietore me scutura.

Trebue se plecu cu tóte acestea, Scarlate, se plecu indata. O voi revedea. Chiar' de ar trebui se scormonescu satele cele mai necunoscute din Angleter'a o voi revedea.

A patr'a scrisore.

Scarlatu catre Robertu.

Pentru numele lui D-dieu, responde-mi amiculu meu. Éta mai bine de unu anu, de candu nu mai am nici o scire dela tine. Fara nici o indoiala, ai parasit Dinanulu de multu tempu. Abia am sperantia ca-ti va

De, omule, despre partea mea asia se hie!
Cu cète parale o dai jupane Jonitia?
Patrudieci de leusiori pentru d-ta!
Ce vorbesti, logofete? Ori èlu bogatu me credi,
ori ai in gandu se ridi de mine tocma acum la vreme
de carunterie!
E marfa faina, nea Parvule!
Dá eu 40 lei cumparu o vaca si la anu feta si-mi
tienu copii si cas'a indestulata de lapte, bá mai dau
de mananca si vecinii!
Póte se hie neica Parvuletie, dá gandestite si
d-ta la D-dieu; pre legea mea, pe ochii mei, pe copii
mei, de-ti castigui mai multu de siépte lei la densa!
Asculta logofetiele! Se facem cum e bine!
Ieai pe ea 31 lei si'o leitia?
N'am marfa de pretiulu asta!
Mai puiu acolea 2 lei si ½ se se faca 35 lei.
Poftesti parale?
Nu ne dà man'a prietine. Cà stii candu nu pierdiu,
dau marfa bucurosu!
Atunci sanetate buna, logofete. Ti dideiu destulu!
Cu voi'a d-vóstra!
Umbla sanetosu, bade Parvule!
Hai Stanco, c'omu veni st'amana ghiitóre; dá d'o
hi mai eftioru! Mai bine cu banii de ne remase in
punga, si cu ce omu mai ciupară de ia de colea se
luamu livedea de pruni dela ande hinicu George alu
nostru, că o face vendetóre pote. Se-mi aduci aminte
se-i vorbimu.
A dou'a di se duce la hinu si i dice:
Bine te am gassit u hine!
Bine ai venit u nasiule! Dá ce ventu a batutu se
ghii pe la noi?
Eca hine, nici unu ventu, dá am ghisatu as-nópte
unu pusthiu de ghisu uritu. Aci e hin'a? C'am ghisa
to că era bolnava si odata mi s'a batutu chieptu
de ciuda.
Nevast'a e tiépana! Fa Florico, esi afara c'a ve
niu nascu! Duce-se focului, nasiule ghisu reu!
in peru?

Eva séu Giurulu Lumei in cinci scrisori.

De Paul Féval.

Traducere de: Dimitrie Petrescu.

(Urmare.)

Lordulu Wolsley, intrandu, mi-a vorbitu forte
rece, apoi, nevoindu a siedea, a scosu din protofoliulu
seu doue bilete de banca, pe cari le a pusu pe mar
mur'a caminului:

— Priimesce multumirile nostre, disse elu retr
gânduse indata. Milady si eu amu alesu unu altu
medicu.

Asia dar sunt gonitu din fati'a ei! Vai! Scarlate,
fie-ti mila de mine!

Ia in seriosu superarea mea si trimit'e mi unu
bunu consiliu. Mai pociu eu incercá de a o vedea?
Trebue se plecu!.... Se plecu! acésta ar fi odiosu!
Ev'a, biat'a copila!.... Voiu remanea pentru Ev'a.

in potestatea Austro-Ungariei, infiintarea unei mari societati rusesci de corabiere pe Dunare, cu scopu de a face concurrentia catu mai pericolosa si nimicitore societatii austriace de vapora, cercibici bulgarilor de a nu se supune la decisiunile congresului dela Berlinu, tote acestea evenimente facu, ce e dreptu, una parte mare a ingrijirilor nostre; dara mai sunt si altele interne, intre care cestiuniea indigenarei evreilor nu este cea din urma. Intr'aceea totu reulu isi are si partea sa buna. La noi pana acum apucase a se desvoltat bine sentimentul patriotismului; sciama adica mai toti, ca trebuie se ne conservamu si aparamu patria pe care o avem, ca-ci daca o amu perde, amu remanea fora nici-o patria propria. Acelu patriotismu alu nostru inse era cu totul unilateral si mai multu numai pathologicu. Cei mai pucini omeni reflecta, ca intre impregiurarile nostre nationalitatea este conditiune essentiale a patriotismului, este spiritul seu datatoriu de viatia. A iubi orice tiéra numai pentru-ca ea iti satisface tote trebuintele materiali omenesci, nu este nici-o virtute; ba din contra, acela care iubesc o tiéra numai pentru-ca aceea lu satra si ingrasia, nu este mai multu de catu unu egoistu miserabile, care poate se aiba dicece patrii in vieti sa, unu cosmopolit de aceia, a carui patria se afla in punta si in cass'a Wertheimiana. La noi sentimentele de nationalitate au inceputu se strabata mai afundu in massele poporului mai multu numai dela 1848 si mai virtosu dela 1858 incóce; astazi inse ele petrindu prin tote clasele si păturele societatiei nostre. Pana acum literatii si diaristii spunea din candu in candu, ca mai sunt, afara din Romani'a, si pe aiera romani, atatea milioane si sute de miliocene. Astazi ni se pare ca amu fi prea pucini romani pe lume; de aceea multi, pe carii mai inainte nu'i durea capulu de romanii de prin Dobrogea si Bulgari'a, te intréba ca ore cati sunt aceia, cati cei din Serbi'a, si ce se va alege de poporului macedo-romanu, si ore nu s'aru potea concentra catu mai curendu macaru cateva sute de mii romani curati pe teritoriul Romaniei libere, spre a se inmulti si consolidá mai iute si mai cu bunu resultatul elementulu nostru, in fine, ca pentru-ce nu au fostu invitati si adusi din Basarabi'a cea perduta estimpu cei mai multi romani si colonisati dincóce. Spre a satisface aspiratiuni de natur'a acestora, unele diarie, anume "Romanulu" si "Romani'a libera" se ocupa mai in adinsu de sortea poporului macedo-romanu; dn: N. Jonescu interpelédia pe ministeriu in Camera in caus'a calugarilor de nationalitate romana din muntele Athos; in acelasi timpu publicul literat din o parte mare a Romaniei a datu pana acum la bibliotec'a monastirei romanesco de acolo, una colectiune mai mare ca de 12 mii volume si fasciclii de carti romanesco, era archimandritul Chiriacu (moldovanu de origine) venit din ver'a trecuta in Romani'a, continua a inmulti acea colectiune. Scopulu este national si sublimu. Din muntele Athos apropierea de macedo-romani este mai Facilitata de catu preste

ajunge acésta scrisore in mani. Pune capetu, rogu-te, nelinisce mele.

Ultim'a ta scrisore, vechie de patru predice lunii si pe care o recitesc adesea, nu preme liniste. Pare dictata de o minte bolnava. Totu ce am potutu intielege este ca, la acea epoca, erai forte inamoratu si prea nefericitu. Nu e aci tempul de a'ti cere cheia romanticelor tale secrete. Te cunosc Robertu; candu acea minunata frumusete iti dise buna diu'a, farmecul se risipi ca prin magie.

Nu esci din acel ce plangu multu tempu perderea unui idolu, si a'si jurá ca acea frumósa decisiune de a purge Angletera ca unu cavaleru rataitoru e totu pe cale de a fi inceputa. Atatu mai bine! ar fi fostu o nebunie mai multu pe comptul teu, ce nu are nici o trebuinta de a mai fi lungitu.

In locu da acésta, atinsu de drepte mele mustrari, si niciu ne mai in piedicandu-te de a realisá marea ta caletorie, ai luatu drumulu de feru séu vaporulu, si caletoresci inca. Bravo, amice, imi place se-ti vedu acésta ardore!

Dar' pentru ce se nu-mi in partasiesci si mie descoperirile tale? In ori ce tiéra te vei fi aflandu, ai fi potu afá mijloce spre a'ti tramite scrisorile in Franci'a. Nepasarea ta este de neiertata, si trebuie se te gandesci ca me supera multu. Eu, 'ti am scrisu niciu de categori! am fostu pana a umblá pe la ministerie fara a mai vorbi de notele ce am trimis pe la diferite consulate.

Tramtu unu duplicatu alu acestei scrisori la Buenos-Ayres, unde nisce informatiuni me facu a crede ca te poti afá. Ori si cum, presupunu, cunoscendu-ti caracterulu, ca vei voi se revedi Dinanulu la reintóarea ta in Franci'a. Vei afá acolo colectiunea depe-sioru mele. Adio, amiculu meu, respunde-mi, si fa asia ca se ne inbratisiam catu mai curendu.

(Va urmá.)

Bulgari'a danubiana. Monastirile din Athos sunt puse din nou sub immediat'a protectiune a poterilor europene, prin urmare din acelu punctu se poate opera cu bunu resultat in favórea poporului macedo-romanu; si se va opera de siguru, mai alesu dupa ce monastirea romanescă din Athos va trece si prin o reforma radicale, la care tinde interpellatiunea lui Jonescu primita in Camera cu tota bunavoint'a nationala ce a meritatu. Dint'ro data se facu si colectiuni de carti scolastice pentru scóole care au si inceputu a se deschide prin comunele romanesco, alu caroru numeru s'a inmultit prin tragerea corectiva a liniei de demarcatiune, ce incepe la cetatea Silistriei (Dorostorum) si ese la Mangali'a pe malul Marei negre, din cauza ca in districtulu Silistriei sunt multe comune, sau intregi, sau in majoritate romanesco. Nōue nici decum nu ne convine ca se ne amestecamu si inmultim elementulu nostru cu tote rassem si adunaturile din lumea larga, cum vedem ca se incercă se faca vecinii nostri in ruptul capului; cu atatu mai pucinu voim se facem cuiva sila si se lu desbracamu de a sa nationalitate genetica, daca nu'i convine lui. Daca amu voi se absorbem, avem dejá elemente straine, prea destule in mediulocul nostru; nu le cerem ince niciu mai multu, decatul patriotismu sinceru si curat, daca voru se se folosesc si de drepturile politice ale statului nostru. A le cere mai multu, ar fi o tirania; dara patriotismu de nomadi, de vagabondagi, nu vomu suferi nici-odata. Aspiratiunea nostra suprema si unica in cestiune de nationalitate este, ca poporul romanescu in locu de a mai scadea la numeru prin desnationalisarea arteficioasa si prin renegati, mai virtosu se creasca, se se inmultișca preste totu, din sinesi insusi, se si nationalisedie cum amu dice, cultur'a si civilisatiunea sa, se stea in necurmata comunicatiune si relatiuni cu popórale neo-latine.

Vedem ca mai alesu diariile din Ungaria publica despre noi si despre trupele nostre mai multe fabule din Dobrogea, de conflicte cu bulgari si cu muscalii, de nesupunere, versari de sange etc. Din acele faime un'a singura se adeverézia: lipsa de locuitie, de mana cu scumpetea ce domina in orasiele Dobrogei. Compare inse oricine starea trupelor austriace din Bosni'a si Hertegovin'a cu ale nostre cele din Dobrogea, si apoi se vorbim mai departe. Pentru ai nostri sunt de ajunsu 24 pana la 48 de ore ca se traga chiaru din capitala Bucuresci orice le place, pe calea ferata la Braila-Galati, de acolo érasi pe calea ferata Cernavoda-Constanti'a, sau pe Dunare la Macinu. Dara in fine precum au petrecutu oficiarii si functionari rusesci optu luni in acea provincia, voru petrece si ai nostri, era in primavera, care in Dobrogea se si incepe preste döne luni, gubernulu si populatiunea se voru apucă cu tote braciele de restauratu si edificatu din nou.

In catu pentru celealte faime si greutati, n'amu putea face lectorilor "Observatorul" mai spre placere, decatul a citat articolul primu alu diariului ministeriale "Romanulu", care satulu si elu de vorbe góle, in fine se decide a rupe tacerea si a dá din Dobrogea informatiuni scose din raporturi oficiai si din scrisori private demne de creditia. R., premite ca in timpul ocupatiunei russesci tote celealte populatiuni au fostu sacrifice bulgarilor, carii apoi predau, ardeau, devastau satele turcesci si bulgaresci, taiandu si spendiurandu pre cati mohamedani apucau, fora ca muscalii se'i impedece. De aici se poate explicá diversitatea sentimentelor, cu care au fostu primiti romani in Dobrogea. Turcii si tatarii carii facu majoritatea, romani carii urmediu la numeru dupa aceia, apoi si grecii abia asteptau, ca prin occupatiunea romanescă se se puna odata capetu suferintei lor; din contra bulgarii vedea cu orore venindu occupatiunea romanescă. Este adeverat, ca in momentele ocupatiunei s'au amestecat si populatiunea bulgarésca in manifestarile celorulalti locuitori, dara in fundu ei isi vedea dominatiunea scapata din mani, si in locu se se bucur, mai vertosu se temea. Mai virtosu Mahamedanii au primitu cu lacrime de usiorare pe romani. De aci inainte R. urmediu asia:

"In unele localitati, Bulgarii credura ca potu urmá de a jafui pe Mahometani si de a'i tratá ca pe sclavii lor; autoritatile romane intervenira in favórea celoru impilati si intr'unu satu mare se intempla chiaru o bataia intre mai multi bulgari armati cu pari, si cati-va soldati romani; de aci urmara contusiuni mai multu sau pucinu grave si arrestari; déra nici in acésta localitate nemultiamirea bulgarilor de a se vedea pusii pe picioru de egalitate cu cei-l-alti locuitori ai tierii nu degenera in rebeliune. Afara din acestu singuru casu, nu cunoscem nici unulu unde necasulu firescu alu bulgarilor se fi trecutu in fapte de violentia. O scrisore particulara din Babadag ne spune ca in

primele dile ale sosirei occupatiunei romane, Bulgarii aveau in tote noptile conciliabule, pana la doue, trei ore; inse cu incetul ei se stemperara si astazi fia-care isi cauta in liniste de occupatiunile sale.

In Costanti'a, unde occupatiunea romana a fostu primita cu unu mare entuziasmu, s'a intemplatu dilele trecute unu conflictu intre mai multi oficiari rusi si unu birtasiu grecu. Autoritatile au intervenit si oficiarii rusi au fostu arestatati de superiorii lor. Déra acestu faptu este de domeniu simplei politie, in care politic'a nu are niciu a face. Chiaru la noi in tiéra se petrecu dilnicu asemenei fapte.

Mahometanii, cari fugisera in massa, si mai cu osebire laborios'a si onest'a poporatiune tatarésca, se intoreu cu incetul prin satele loru si si facu adaptiuni in ruinele caselorlor loru de odiniora. Protectiunea autoritatilor si munc'a loru propria le va permite, speram, in curendu a reconstitui celu pucinu in parte din averea perduta.

Cate-va diarie din capitala au reprobusu o proclamatine manuscrisa, facuta de nisce Bulgari din Tulcea. Faptul este esactu. Interdicerea de a pustii padurile, dupa cum s'a facutu in tota Bulgaria, aplicarea chiaru a regulamentului turcescu de a nu se scote din paduri de catu lemnele uscate, si secestrarea lemnelor taiate in contra acestor dispositiuni, a motivatua acea proclamatine, facuta poate de unu bulgaru séu doui. Form'a si stilulu ei aréta ce felu de omeni au compusu-o. Ceea-ce e caracteristicu intr'ensa, este ca vorbesce de libertatea pe care Bulgarii au gustat-o supt dominatiunea rusescă. Negresitu nu poate fi vorba de adeverata libertate, caci ea nici odata nu se va impaca cu autocrat'a, ci numai de libertatea ce o aveau bulgarii, adica o mica minoritate, de a dispune de gubernarea, de avere si chiaru de vieti a unor poporatiuni cu multu mai numeróse de catu densii. Eca dupa ce suspina Bulgarii si ce'i nemultiamiresc in contra nostra. Nu ne indoimur inse, ca cu timpulu voru veni la simtimente mai drepte si voru invetia ce este adeverat'a libertate.

Déra aceste simptome nu s'au manifestat in catu in primele dile ale occupatiunii romane; acum totul a reintrat in cea mai perfecta liniste. Romanii ocupu totu teritoriul pana la lini'a hotarita de comisiunea europeana, fara a fi superati si ingrijiti de niciu: din contra, suntu pretutindeni imbraciosiati cu cea mai mare iubire, si nemultiamirea bulgarilor trebuie se taca in facia multiamirii marei multimi.

Si apoi, chiaru poporulu bulgaru, acela care nu se mesteca in uneltirile unui micu numeru de agitatori, este forte multiamitu si si ingrijesc in liniste de munc'a sea.

Déca se intempla ici si colea ca poporatiunea mahometana se mai fia superata si hartuita, autoritatea intervine indata si dreptatea e facuta.

Gubernulu s'a gandit mai nainte de catu a asurá Dobrogei o buna justitia, ca-ci mare era setea de justitia in acea provincia.

Nu e indouiea, ca organisarea judecatorésca din Dobrogea, in ceea ce privesc mai cu séma poporulu, trebuie se fia invidiata de restulu Romaniei. Inse, dupe scirile ce avem, acésta justitia mai ca nu are ce face, atatu de pacinica e poporatiunea si atatu de neinsemnatu e numerulu proceselor.

Impositele se percepui lesne; taxele vamale, de si unele ridicaseră la inceputu ore-care nemultiamiri, din cauza ca suntu mai urcate de catu cele ce se percepeau in trecutu, se incaséza totusi lesne si cu multu mai pucine fraude de catu pe la noi, unde frustrarea statului de drepturile vamale este organisata de o céta de samsari evrei.

Éca, in scurtu, totu ce scim despre Dobrogea. Credem ca aceste informatiuni, sicure si rigurosu esacte, de parte de a ne ingrijii despre nou'a nostra posessiune, ne autorisa din contra a dice, ca nici odata provincia nu si a schimbatu dominatiunea cu mai mare inlesnire si cu mai mare fericire.

Acésta este pentru Roman'a unu triumfu, pe care in desertu s'aru incerca cine-va a ilu rapi."

Sciri diverse.

Sibiu. (Sciri locali.) Daca timpulu in servitorile Craciunului dupa calendarul gregoriano a semenat mai multu ca pe la Pasci, móle si fóra nea, de Craciunul julian a datu o ninsore, ce tinu aprópe 24 de ore coperindu suprafaci'a pamentului ca de 40 centimetri. Asia abia acum avem érna alba, nu inse cu geru mai mare ca de 6 pana la 10° Ream. sub 0. In dia'a de an-taiu a nascerei Domnului escela dn. arhiepiscopu si mitropolitu Mironu Romanu a celebrat si liturgia cu assistentia de 10 preoti. In aceea si a dou'a di esc. sa i'runi la mesa cete 25-30 de persone din diverse ramuri ale societatiei alese.

In clasele superioare si midiulocii ale locitorilor este cea mai interesanta de conversatii, prin urmare si discutata mai mult, mai cu foc si dorere sufleteasca, a fostu nouu proiectu de lege anuntiatu de ministrul Trefort in camer'a deputatilor pentru magiarisarea definitiva a toturor scolilor, nu numai secundarie (gimnasiali), nu numai primarie (normali), ci si a toturor celor elementare satescii, fora distincte de nationalitate si confesiunii si fora a mai intrebata, daca acele scole sunt sustinute de catra statu, de comun'a politica, sau de cea bisericesca. In consideratul acestui pasu cu totul desprerut al ministrului, tota lumea este intr'unu punctu de acord, ca adeca astazi magiarisarea nu se mai intenta singura din spiritu de trufia si inganfare nationale, ci mai vîrtoiu de frica muscularor. Asia dara magiarisare de frica? Curiosa idea! Aci inse adaoge era si tota lumea, ca acestea incercari nefericite, fatali, desaströse, vinu celu pucinu cu trei sute de ani mai tardi, si ca nimicu nu se va alege din trentese. In catu pentru noi in particulariu, multiamini din totu sufletului ministrului Trefort si toturor secretarilor si ajutatorilor sei cu Tanárky deputatului nasaudenilor in frunte, ca prin aceasta fapta au curatit soldii si au vindecaturi albëti de pre ochii mai multor romani suferitori de miopica (vedere scurta), sau chiar de orbia spirituala, era altii servili teritori pe pantece, carii credea, ca dupa ce se pronuntiasse odata Vae victis (Vai celor invinsi), voru afila gratia prin cuceriri si caciulituri.

— „S. D. Tagblatt“ de aici discuta cestiuenea magiarisarei cu multu interesu din punctul seu de vedere nationale germano-sasescu, arunca inse cate o privire piezisă si asupra romanilor. Ei, bine, noi o amu observatu si ii vomu dâ atentiuene ce merita.

— Luni in 1/13 va fi aici dio'a tîrgului de tiéra; de va esi inse asia miserabile ca celu dinainte cu unu anu, atunci ar fi pecatu se se mai misce omenii de pre la casele loru.

— (Din comitatulu vecinu alu Albei) dela Blasius scrie, ca totu in serbatori a ninsu forte multu ca si pe aici. In dio'a de antaiu a celebrat s. liturgia esc. sa dn. archeiscop si mitropolit Ioanu Vancea cu asistentia numerosa in biserica cathedrala, apoi a si predicatu contra patemiloru omenesci, era la 1 ora a intr'unitu la mésa sa preste 60 de persoane. A dou'a di de Craciunu a celebrat si predicatu totu mitropolitulu dupa vechia datina in biserica parochiale a orasului (asia numita a grecilor), unde a fostu intre asistenti si rev. sa dn. Justinu Popescu dela Oradea mare, venit aici in afaceri particularie, de unde s'a si intorsu in 8 Ian.

— (Despre nunt'a baronului Bela Szentkereszty cu d-siør'a Maria Florescu) fiica general. Em. Florescu „Bukaresti Hiradó“ relatasa urmatorele: In secolulu acesta capitala Romaniei nu a vediutu o nunta mai stralucita ca aceasta. Patru sute de trasuri si birje duceau pe óspeti si pe curiosi spre biserica Sarindaru, inaintea careia se adunase o multime de ómeni ce trecea preste 10.000 capete. Ca óspeti erau defatia bar. Sigismund Szentkereszty (tatalu mirelui), comitele Gabriel Bethlen comite supremu, comitele Samuel Teleky, capitanulu de husari-honvedi Geza Voinics de Baia, capitanulu de honvedi comitele Marcus Bethlen, baronulu Gabriel Apor, baronulu Paul Szentkereszty, comites'a Maria Ráday nasc. baron. Szentkereszty si baronessa An'a Szentkereszty. La mésa mirésa avea pe capu o caietina, (cépsa boneta) magiara de gala. Inca in séra aceea jun'a parechie parassi Bucurescii. A dou'a di avu locu unu dineu la domn'a Cretulescu; dupa ce se redică mésa, comitele Gabriel Bethlen esecuta in modu virtuosu cateva cantece populare magiare, prin cari entusiasma intrég'a societate. Alecsandru Florescu declară, ca nu a auditu niciodata o musica mai frumosa ca cea unguresca (?!).

— (Numerulu teatrelor din Europa). Italia, in comparatiune cu locitorii sei, are cele mai multe teatre, adeca 348, pote ca si cele mai multe bisericu, posede inse cu atatul mai pucine „cărçiume“ de betivi. Francia 337; Spania 168; Anglia 150; Austro-Ungaria numai 152; Germania intréga 191; Russia numai 44; din contra miculu Belgia 34; Holanda 23; Elveția cea mica 20; Svetia colo dela miédianopte 19; Norvegia cea ghiatiosa 8; Portugalia cu vreo 2 milioane loc. 16; Dani'a 10; Grecia 4; Turcia 4 mai multu numai pentru colonii europene; Romania 9; Serbia 1; Egiptulu 3.

— (Scumpele in Seraievo.) In 15 Decembre pretiurile erau acestea: 1 oc'a de carne 50 cr., era 4 metri cubici de lemne 15 fl. v.

(O remissentia classica.) Unu diariu francesu comite urmatore gluma picanta, alu carei ascultasi este indreptat asupra secului frumosu: Era a dou'a di dupa rapirea sabinelor. Barbatii loru care de care era mai neconsolabilu, dara unul i intrecea pe toti. Unu vecinu, care se saturase de lamentarile lui fara sfarsitu i dise: „Ce te superi asia de multu si tu ca si noi toti ai pierdutu pe soci'a ta; nu meriti deci a fi mai compatititum decat nou acescia!“ — „Dá, candu ar fi numai aceasta,“ fu respunsulu sabinianului, „dara — soci'a mea n'au fostu intre cele rapite, o lasasemu din intemplare acasa!“

— (Hirotonire gubernamentală.) Precum afla „Gazet'a Transilvaniei“ din sorginte sigura deputatului romanilor, alu ungurilor si alu nemtilor catolici coalisati din Brasovu, d-lu advocatul Nicolae Stroeviu mergendu la Pest'a „a intratu“ in partid'a gubernamentală a dietei ungurescii. Totu-oata a fostu primitu cu mare distinctiune in clubulu tiszaiilor cu care ocasiune ministrul presiedinte in persona l'au bineventat, stringându-i man'a cu caliu. — Acesta este debutul parlamentarului lui O'Connell alu Romanilor. Vrednicu este! Sequens!

— (O scena de tribunalu in Bavaria.) Judecatoriu: „Gendarmu, adu pe martorulu care urmează!“ — (Gendarmul pleca si ajungendu la usia face unu semnu aretoru spre judecatoru, in urm'a caruia unu barbatu se indreptă spre elu.) Judecatoriu: „Cum te chiéma?“ — Iacobu: „Iacobu Lorch.“ — Judecatoriu: „De cati ani esti?“ — Iacobu: „Mi se pare ca aceasta n'are nemicu de a face cu lucrul.“ — Judecatoriu: „Vei spune indată de cati ani esti?“ — Iacobu: „Treie dieci si trei de ani.“ — Judecatoriu: „Esti de confessiune luterana seu catolica?“ — Iacobu: „Me rugu d-le judecatoriu!“ — Judecatoriu: „Déca vei mai cutesa se-mi contradici, te tramitu la inchisore cu paine si apa.“ — Iacobu: „Sunt luteranu.“ — Judecatoriu: „Esti inruditul cu acusatii, incuseritul seu in serviciul loru?“ — Iacobu: „Eu? — Cu acestia? Nici prin cugetu nu' mi au trecutu! Ce credi, d-le judecatoriu?“ — (Iaritate crescenda in publicu.) — Judecatoriu: „Abstiene-te de ori ce observare nepotrivita! Ridica-ti man'a si jura.“ — Iacobu: „Dara intr'adeveru d-le judecatoriu, eu credu ca acesta ar fi de prisosu!“ (Risete in publicu.) — Judecatoriu (revoltat striga): „Indata lasu se te arestese, déca mai cutedi se faci vre-o opositiune. Ridica-ti man'a in susu si jura!“ — Iacobu ridica man'a. — (Judecatoriu i citeste formul'a juramentului si Iacobu repetesa.) — Judecatoriu: „Juru si asia se-mi ajute D-dieu!“ — Iacobu: „Juru si asia se-mi ajute D-dieu!“ — Judecatoriu: „A spune totu, ceea ce sciu!“ — Iacobu: „A spune totu ceea ce sciu!“ — Judecatoriu: „A nu retacea nemica, ce ar putea clarifică cestiuenea!“ — Iacobu: „A nu retacea nemica, ce ar putea clarifică cestiuenea!“ — Judecatoriu: „Si a nu spune decatu curatulu adeveru!“ — Iacobu: „Si a nu spune decatu curatulu adeveru!“ — Judecatoriu: „Aminu!“ — Iacobu: „Aminu!“ — Judecatoriu: „Ei bine ce ai se spui?“ — Iacobu: „O salutare frumosa dela d-lu colonel, pre langa invitarea ca se poftiti pe asta sera la 8 ore la cina. Capriór'a pe care o a puscatu ieri a sositu astazi!“ (Unu risu homericu in publicu.) — Judecatoriu: „Ce-ai-disu? .. Nu esti marturie?“ — Iacobu: „Nu, d-le judecatoriu, eu sunt servitorul d-lui colonel si aveam su se invit su pentru ca nu se am aflatu acasa, am venit aicea. Intrecandu despre d-vosă, unu gendarmu m'au indreptat aicea.“ Tablou!

— (Patru dieci si optu de copii innecati) In comun'a La Chavelle Monche in departamentulu Orne s'a intemplatu in dilele trecute o mare nefericire. Cinci-dicei si doui de copii se dusera pe ghiati'a unui locu din apropiere ca se se jocă. Dintr' odata ghiati'a se sparse si 48 de copii se innecara, scapanu numai patru, cari nu cutesasera se calce pe ghiati'a.

Literatura si recensiuni de carti.

(Continuare din Nr. 103.)

Intre alte argumente pre care le aduceu fonetiștii cei mai entuziasti in apararea principiului loru este si acela, ca scrierea cu semne facilită străinilor inveniarea limbii noastre. Las' ca acestu argumentu considerat in sinesi este forte umilitoriu pentru orice romanu adeverat, ca-ci elu presupune una specie de servilismu facia de straini, ca si cum romanii aru fi obligati a-si cultiva limba, nu precum cere natura, geniulu ei, ci numai precum place altoru popora, ceea ce nu face nici-unu poporu din lume, ca-ci nici unul nu intrăba pe romanii, daca loru le placu ori nu, limbele altora, dara se vedem, in ce modu scriu fonetiștii ca se placa strainilor. In dilele noastre scrierile cele mai cete de membrii națiunii si de straini sunt diarie, e press'a periodica. Se luamu deci era, totu numai pre nemerite, unii numeri dintr'unu diariu redactat de doctori in multe sciintie si se vedem su totu numai din ceteva exemple, ce regule dau ilustrii si celebri nostrii doctori strainilor, ca se ne invetie limb'a mai bine si mai usior.

Intre altele se pare ca ddnii doctori se afla in dissensiune mare cu ceteva litere si regule etimologice, cu analogii, cu terminatiuni; de aceea asti in scrierile loru alaturea:

Administratie, organizatie, civilizatie, inventie, redactiune, insertiune, civilisatiune, divisiune. Literele S. Z. si D. cu coda se afla la dumnealoru in lupta necurmata, de aceea densii scriu in acelasiu Nr. pe aceleasi colone: refusa, represanta, casu, grösnic, frasele, depositiune, asil, espositiune, reprezentanti, dara si inapoiaza, opineaza, lucreaza, grösnic, civilizatoare, diviziune, depozitiune, favorizat, cazul, izolat (solus, a, um), azil, prizonier (galicismu, rom. prinsu), vezut, gimnaziu, reprezentanti, refusa, criza, crezut, totu acolo inse si cađut, vedut, cađa, dardavat, credit.

Mai voiti si alte consequentie de filosofi si filologi? Veti asta batalione intregi, cumu dicea fericitulu Const. Negru, de es. tener, tiner, tenar, tănără fata, întămpina, întămpina, întămpina, înfrânat si înfrânat, împăratie si împărat, imperial, strîngu, strîngu, strîngu, strânsura, strictetia, stire cu ti, dara scientia cu c, desevârsita si desevârsit, desevârsit; adevăr si adevăr, cuvânt si cuvânt, pamânt si pamânt, mormânt, mormânt, mormânt, omorât si omorât, răcōre, de unde? Au nu dici rece, nu race? tări si tări, imaginati-vă si ve duceti, ve faceti, mânăgiu si mânăgiere proiect si proiect, represinta, reprezentanta si represinta, train si traescu, resboiu, râsboiu, râsboiu, voi, voescu, framânt, framânt, dara fermentatiune, simtăm (di cemu infinit: simtiare ori simtire?) etc. etc.

Va crede cineva, ca in aceasta orthographia demna de „logofetii“ nostrii dintre anii 1550-1600 s'arcopte si erori de tipariu in tipographiile nostră sunt una specialitate ce ar fi meritata se figuredie in espositiunea dela Parisu. Ca de specimenu alaturu aci numai urma-

toriul modellu din Augustu a. c. 1878 tiparit in capitala Romaniei:

B. — Pedeapsa cu moarte este mai inainte de toate neereaptă. Nimenea n'are drepsuri legitime asupra vietii omenesci, căreia singură necesitatea. această regină a universului ūi poate da logi. Oin acest principiu, săpat de natură in inima noastră, isvoresce turbarea ce simte multimea la privilestie uele esecuțiuni capitale; de aci vine indignația si bispretel ce insuflă tuturor singura veoete a gădelui, a acestui servitorul al cruzimilor legii, bare de alt-fel este un cetățian onest si prin esecutarea senrenii legale contribue la siguranța publică.

Sch. — Statul este un așezămînt de apărare in contra inimibiloa din afară si din lăuntru. El este intemeiat pe un contract comun se și o inviore a tututur membrilor săi de a se apăra in comun si de a'si respecta imprumutat unii altora deputatile, abordăud fie-care o garanție egală cu paguba ce ar aduce societății său unua din memrăi săi. Această inviore comună se astă esprepsa Mată in constituțione statului si legile derivate din ea: iar sanctiunea ei stă in legile penale.

Proportiunea dreaptă intre preepsă si crimă, se intemeiază, nu pe acea că ea ar fi o spiațiu a crimei, ci pe rationamentul că garanția cari aici e pedepsa, trebuc să fie de o valoare egală cu a lucrului pentru care se dă. Pentru —

In 28 de linii 31 de erori.

Despre dialectologică si sintactică din dilele noastre nu asiu voi se dicu nici-unu cuventu, ci le-asu lasă cu mare placere la ager'a pena a dului Hasdeu, că se inregistredie tôte vorbele slavonescii vechi, uitate cu totul de poporu, dara reinnoite de publicistii romani spre marea bucuria a publicistilor pan-slavisti; totu-oata l'asiu rogă se nu tréca cu vederea espressiuni si constructiuni de totu gustulu, buna-óra că acestea: „Studiul limbii romane croit pentru clasa a V. — Elevii sunt controlati si metidati — directorul e in pozitie a creia elevilor sei nesec positiu potrivite. Astfelui de om nechipzuit: iam hotarit si fagaduit si aldamasiu cu bilsug, numai se gandesc bine, si se nu tagadueasca (adeca unguresc mai din cuventu in cuventu: E félé képzeletlen ember, határozat és fogadtam áldomást is bővségesen, csak gondolja meg jól és ne tagadja). — „Toti emplo eti companiei potu ezigea presentatiunea acestei bilete candu vor voi.“ — Se va curarisi de sentimente. — S'a mesurat capurile si s'a aflat creerul etc. (Noi scieam pâna acumă ca sing. capu in pl. e capete, si că omulu nu are numai unu creeru, de acea romani dicu numai in plur. creeri.) — Se mai scie celu pucinu de 40 de ani, ca iscalire in slav. semnifica manjire, la multi inse totu le mai place se'si manjescă numele, că si cumu aru pune numai degetul, era nu se subscrive cumu se cade. Pe cetea e slavonescă si ungurescă, numai cătu in aceasta limba schimbându o singura vocala, cuventul are si alta semnificatiune, in cătu se nu'lu pôta pronuntia nimeni afara din amphiteatrulu anatomicu, precum nu se pôte pronuntia cuvantul tîganescu o cară si celu slavonesc potca*) Se pare inse, că sigululu latinu si europenu nu place publicistilor si logofetilor din dilele noastre si mai voru pe cetea, era candu punu totusi vreun sigilu (lat. Sigillum), ilu prefacu in sigiliu, cumu prefacă betrani pe Roma in Rum si Rim.

Intr'unu diariu alu unor eminenti barbati de statu dn. redactorul intorcându-se din strainatate si vorbindu de cedarea Basarabiei (avemu purcedere, conj. 3), nu'i place procedarea si banuesce banuélă (ung. bánóm, bánát) combinendu cu perseverentia (conj. 1 combinare, perseverare) nu'i ramane decat parcurand (remane, percurand = lat. remanere, percurrere conj. 3).

Auxiliariulu a sing. si au pl. (a disu elu, ea, si au disu, facutu, scrisu, mancatu ei, ele), apoi pers. 3 pl. din pres. indicat de a 2, 3-ea si 4 conjug. (face, dice, tace, sare, culege, aude, simte elu, ea; tacu, dicu, facu, saru, culegu, audu, simtu ei, ele) logofetii nostrii le incurca si amesteca mai reu decat cei de inainte cu 350 de ani. In fine relativele alu si a, ai si ale (alu meu este calulu, a mea este vac'a, alu tenu vitielulu, a ta caciula, ai mei sunt boii, ale tale sunt oile, ale tale dintru ale tale, nu a tale dintru a tale), le dau de capu, in cătu ti se pare ca nici n'au citit vreun carte bisericescă, nici au statu de vorba cu vreun romanu care scie romanesce.

In totu casulu se simte necessitate imperiosa, ca se se ocupe cineva de dialectologia si sintaxea moderna, nu in modu superficialie si usiorelui, că de es. dn. Titu Maiorescu in anii junie sale, ci forte seriosu si cătu mai curendu, din cauza că preste alte 100 de ani candu s'aru mai sculă erasi căte unu Cipariu si unu Hasdeu, ar fi ceva camu tardi.

*) Vedi I. Eliadu. Vocabulariu de cuvinte straine.

Cu Nr.-lu acesta 104 se termina cursulu primu alu „Observatoriul“. Numerulu viitoru, care va apparea Miercuri in 3/15 Januariu, se va tramite numai aceloru p. t. dni, cari voru fi binevoitu a'si reinnoi pâna atunci abonamentele pe anulu 1879. Pentru mai mare inlesnire a publicului cetitoriu si la rogarile ce ni se facu, prin acesta deschidemu abonamentele si pe triluniul Januariu-Martiu 1879 cu 2 fl. v. a. Conditioanele de abonamente se potu vedea in frunta diariului. Esemplarie complete si legate din cursulu anului trecutu mai avemu optu. Pretiulu unui exemplariu este 8 fl. v. a.

La Nr. acesta e alaturat unu suplementu.

Editoru si redactoru res. G. Baritiu in Sibiu.

Tipariul lui W. Krafft in Sibiu.

Reflexiuni facute de Georgiu Pasca, profesorul de teologie in Gherla
la program'a gimnasiului gr.-cath. romanu din Naseudu, publicata cu finea anului scolarie 1877/8.

„Die meisten Irrtümer kommen daher, dass man eine Wahrheit einseitig, und mit Ausschluss der übrigen geltend macht.“ (Pascal, Pens. II. art. 17)

Cele mai multe gresiele vinu de acolo, că cete unu adeveru se sustine unilateralmente si cu eschiderea celor alalte.

Acesta programa este una abnormitate fenomenale, care arunca unu nuoru negru incarcatu de fulgere si unu blamu asupr'a gimnasiului naseudeanu; ea considerata in genere, este contraria caracterului psichologicu alu poporului romanu, er in specie ea ataca de a dreptulu caracterulu crescinu si greco-catholicu alu gimnasiului naseudeanu: este unu veninu spiritualu, este unu Samum mortiferu!

Acesta programa e subscrisa de d. dr. P. A. Alessi, intitulata: „Istoria desvoltarei ideilor cosmogonice si geologice“, in care in genere ataca crescismulu, si in specie pre pontificii Romei, precum si pre celialalti prelati basericesci; ba incriminéza chiaru pre S. S. parinti, precum este s. Cyril patriarculu Alezandriei (+ 444); pre Wiclefu si Husu i-i numesce martiri, pre Luteru, Calvinu si Zwingli i-i glorifica. — Si voindu a se inaltia preste totu si tote, ataca scriptura, specialmente Genes'a profetului Moisi; preotmea o timbreza de ignoranta si vaticanulu ilu dice a fi netolerantu. Si — apoi asia fiindu animatu, se nisuesce a judeca — despre relatiunile evului de midiulocu, pote nescindu ce dice eruditul I. Fridericu Böhmer, că catu de cu greu succede multora a se averta la unu punctu mai inaltu, că se pota judeca dreptu relatiunile evului de midiulocu.¹⁾ Dlu auctoriu alu programei justifica pre deplinu adeverulu enuntatul de caroul Thaler²⁾, că adeca, e lucru aproape de necreditu, că forte multi barbati eruditi numai cu ceva sciu mai multu din istoria, de catu au invetiatu din cartile scolastice, si inadinsu ne face se aplicam la dsa dis'a eruditului Italianu: Este bine sciutu, cum trebue se judecamu despre opinioniile cetezatorie ale unora, cari se tinu pe sine de omeni invetiatu, candu spre a-si castiga nu sciu ce gloria desiéra, nu se sfiescu a contradice Scripturei sacre.³⁾

Cum a fostu, catu a tienutu „sclavi'a naturei omenimei“, in care nu a fostu in stare de a combina si de a face reflexiuni rationale? Si ore prin cine, prin sene ori prin altu cineva se a emancipatu omenimea din „sclavi'a naturei?“ Ne va responde dora eruditul auctoriu alu programei, că atunci (a fostu) candu omulu (sieu mai bine fitorilu genu umanu) avea patru picioare si codă, cum au maimutiele dupa invetiatur'a lui Darwin si a aseclilor lui; seu ne va dice cu filosofii antici, pre cari ii redica pana la nuori, că omulu a resarit din pamentu ca buretii dupa plöia,⁴⁾ seu precum afirma totu acestu auctoriu, că se aru fi nascutu din pesci.⁵⁾ Séu dora crede cu Aristotele⁶⁾, că genulu umanu aru fi nascut din ceva ou.

Acuma déca crede cu Darwin, că genulu umanu e din maimutia, seu cu poporale vechi, că omenimea e nascuta, respective resarita din pamentu, că buretii dupa plöia, seu facuta din pescii marei, seu din verme, ori din ou o afirma a fi esita? atunci ii admitemu logic'a sublima! că adeca candu a fostu omenimea in statulu maimutielor, seu burete in sinulu pamentului, seu pesci in mare, seu verme in gunoiu, seu ou in nasipulu (Saharei?); atunci aieve, că nu a potutu face combinatiuni, neci reflexiuni rationale, că-ci a fostu in „sclavi'a naturei.“ Inse forte amu regreta, că pruncutii din norm'a prima au mai sanetosa filosofia, mai sanatosu conceptu despre omu, carii dicu, că omulu e facut de Domnedieu dupa chipulu si asemarea lui. Aci suntemu siliti a prorumpe, si a dice: „Multi amesc tie Parinte! Domne alu ceriului si alu pamentului, că ai ascunsu acestea de cei intelepti si priceputi, si le ai descoperit pruncilor.“ (Math. XI. 25: Séu daca totusi se-aru tienea mortislu la filosofia antica, relativu la crearea omului, atunci l'amu intreba, cum de nu se facu si acuma omeni din moime ori din alte animale? cum nu din oua, din pescii marei, seu că moleculele si-au pierdut fortia de a crea omeni? Séu in urma dora dlu auctoriu alu programei scie vre unu altu modu, dupa care pote a ne esplică „sclavi'a naturei“; crede dora cu unii barbati eruditi din Anglia, carii tinu, că nu este contra credintei, daca ar afirma cineva, că omulu isi are originea sa dela vite, ce e dreptu, numai a trupului, nu si a sufletului, sau că corpulu vreunui animalu s'ar fi desvoltatu si perfectionat successive asia, in catu s'a facut aptu de a recepe in sine sufletu rationale creatu de Dum-

¹⁾ Böhmers Leben und Anschauungen. Freiburg 1869. Pag. 278.

²⁾ Allg. Zeit. 1871 Febr. 2. supl.

³⁾ Satis superque liquet, quo in censu habendas sunt temerariae sententiae nonnullorum, qui sibi docti videntur, dum ad inanem quandam gloriolam sibi captandam non verentur scripturae sacrae contradicere. Perrone de cosm. mos. tom IV Romae 1841.

⁴⁾ Aegyptios, Indos etc. viginti populos docere homines indigenas et aborigenes fungorum adinstar e terra prodiisse. (Telliamed seu de Maillet in opere de origine mundi pag. 201.)

⁵⁾ pisces in homines mutatos esse.

⁶⁾ Quare et de hominum ac quadrupedum ortu non absurde quis conjiciat, si olim e terra editi sunt, id duorum modorum altero evenisse, aut ex verme ὥς βιωληρος aut ex ovis εξ ὄντων ederentur: quare si quid initium existendi animantibus fuit, in altero de duobus modis contigisse manifestum est. (Aristoteles De generat. animant. lib. III.)

nedieci⁷⁾) a caroru sentintia o reprobam. Acum déca cu acesti invetati aru dice, că omenimea, candu a fostu corporalmente unu brut animalu, atunci a fostu in „sclavi'a naturei“ si, că atunci a fostu emancipata din acea „sclavi'a a naturei“ candu a capatatu sufletu rationale, l'amu mai pricepe; inse dsa dice la pagin'a 6, că genulu umanu pe tempulu „sclavie naturei“, „sub dominatiunea absolutistica a naturei“, era formatu in popora. Aci nu ne vine la socotela, cum a potutu victui omenimea formata in popora, fóra combinatiuni, fóra reflexiuni rationale? Séu dora vieti a nomada, seu patriarchale o numesce dsa sclavi'a naturei? Despre acele tempuri nu a potutu scrie, că-ci istoria s'a inceputu numai cu 400 inainte de Christosu, si anume primulu istoricu a fostu Herodotu; deci dura cum a potutu scrie, că atunci „libertatea gandirei si a actiunei a devenit ingropata, progresulu a inceputu a stagna cumplitu.“ Atunci l'amu intreba: prin cine s'a ingropatu libertatea gandirei? prin cine s'a sufocat libertatea actiunei? si care a fostu progresulu inainte de „sclavi'a naturei si a dominatiunei absolutistice si tiranicu a naturei“, care „a inceputu a stagna!“ Crede dora, că dupa caderea genului umanu prin Adam a urmatu „sclavi'a naturei?“ Atunci amu consimti cu eruditulu auctoriu alu programei, atunci aru fi de o convingere cu noi; inse noi ni-amu castigatu acesta convingere din Genesa; er dsa combate Genes'a; de si nu-si pote justifica asertiuene, decat numai recurgéndu la Genes'a lui Moise. Cumca Adam si Eva, protoparentii genului umanu au avutu inteleptiune si scientia inainte de caderea in peccatu, o admitu chiaru filosofii pagani, carii sunt interpretii traditiunei orale a gintelui lor, asie: Pithagora, despre care S. Augustinu (in operis impert. I. V. c. 1) dice: Pentru-că se spune, că insusi Pithagora, dela care se trage numele filosofiei, a disu, că celu mai inteleptu intre toti omenii a fostu acela, care a datu mai antaiu nume lucrurilor.⁸⁾

Totu in acestu intelepsu scrie Varro de re rustica I. I. Cei de antaiu omeni au fostu cei mai buni si mai apropiati de diei; ei au dusu viata forte buna, de unde s'a si numit uitate de aur.⁹⁾ Odiniora totalu era plinu cu farina de grâu si de ordiu, că acum de pulbere. Din unele fóntani curgea lapte, din altele apa, din unele miere, din altele vinu, din unele oleiu; era omenii din caus'a satiului si a desfrenarei au cadut la nesupunere. Deci Joie urindu acea stare, a desfiintat totu.¹⁰⁾ In epoca ceriului de antaiu (la inceputu) domnia voluntate si pace perfecta. Atunci nu se lucră, nu eră pedepse, nici doreri, nici tote crimele nu se supunea la voint'a omului.¹¹⁾

Deci seu trebue se admira cu noi si eu Genes'a, precum si cu traditiunea vechilor popora, care modificatius modificantis nu sunt in contradicere cu Genes'a (cum se vede din cele citate mai susu) relativu la caderea omului prin Adamu, seu déca nu ar' admite, atunci trebue se tienă cu noii templari, cu Fischer, Iacobi si Schelling, san-simonisti: că omulu e dumnedieu; se professedie cu ei autotheismulu, seu se tienă cu materialistii: că omulu adeca nu e neci mai multu neci mai pucinu, decat animalele; inse déca aru profesa cu sansimonianii, că omulu e dumnedieu; atunci cum a potutu jacé că domnedieu in „sclavi'a naturei?“ seu déca ar' dice, că omulu nu e altu ceva, decat anu animalu; atunci nici acum nu se-a emancipatu de sub sclavi'a naturei.

Cele scrise pana la pagin'a 17 potu trece: La aceasta pagina scrie eruditulu auctoriu: „Cu propagarea si intarirea crescinismului in Europa s'a primitu si sistemulu din Almagestu (vedi pagin'a 16 cătra fine din program'a citata) si cu tempulu a devenit una dogma, ce se apara pana la fanatismu, si acesta, pentru-că consuna bene cu Cosmogoni'a din Genes'a lui Moise, acceptata si de crescinata“ . . .

Prin aceste arata auctoriu, că nu pricepe cu ventulu, respective adeverulu esprimatu prin terminulu „dogma“.

Crescinata, respective baseric'a dreptu credintioasa nu a redicatu, nici nu pote vreodata se redice la valore de dogma nici o scientia naturale. Séu de se indoiesce despre acesta, atunci arete-ne cetatea, conciliul, sessiunea, unde, in care si candu a enuntat baseric'a adunata, că se fia afurisit, care nu crede in

⁷⁾ Qui contendunt, non adversari fidei, si quis statueret hominem non quidem secundum animam, sed secundum corpus originem duxisse a brutis, seu corpus cuiusdam bruti iugi explicatione et profectu ita gradatim fuisse evolutum et perfectum, donec aptum redditum fuerit recipiendi animam rationalem a Deo creatam, qua informaretur. (Prof. Mivart. Genesis of Species; Lessons from Nature 1876 p. 177; Dublin Review 1872, Ian. Hurter Theol. Dogm. Comp. Innsbruck 1878).

⁸⁾ Nam ipse Pithagora, a quo Philosophiae nomen exortum est, dixisse fertur, illum fuisse omnium sapientissimum, qui vocabula primus indidit rebus; asemenia Cicero, (Quaest. Tusc. I. 25; et Petavius de opific. lib. II. c. 8, §. 56).

⁹⁾ Primos illos diisque proximos mortales optimae fuisse indolis, vitamque vixisse optimam, unde et aetatem dici aetatem. — Apud Indos Strabo (lib. XV pag. 250 tom. II. edit. Axon. 1807).

¹⁰⁾ Olim omnia plena erant triticacee et hordeacee farinae, ut nunc pulveris. Fontes alii lacte, alii aqua fluebant, nonnulli melle, alii vino, quidam oleo. Homines autem ob societatem et luxuriam ad contumeliam se transtulerunt. Jupiter igitur illum statum exosus omnia abolevit.

King (seu Sacri) apud Windischman, philosophia in progressu historiae mundi part. I. sec. I. pag. 206.

¹¹⁾ Tempore primi coeli pura voluptas et pax perfecte regnabant. Nulli tunc labores, non paenae, non dolores, non criminis, omnia humanae in terris parebant voluntati.

Almagestu? Nu, din causa că dogmele sunt in domniu credintei, ér scientiele naturale suntu in domniu scientiei, alu ratiunei, combinatiunei si mai alesu alu esperintiei: Natur'a se numesce coprinsulu sau sum'a a totu ce pote se fia observatu prin simtiri.¹²⁾ Din contra: Creditu este aceea ce nu vedi.¹³⁾

Relativu la Genesa in comparatiune cu dogmele crescine si cu scientiele naturale, se ne insemnamu urmatorele:

In Cosmogoni'a mosaica e de credintia acesta: „Intra inceputu a facutu Dumnedieu ceriul si pamantul“, care baseric'a crescina o a redicatu la valore de dogma prin cuventele simbolului: „Cred tu unu D-dieu, facatoriul ceriului si alu pamantului.“ Er despre siese dile ale creatiunei a fostu si este disputa intre eruditii. Asia D. Fraysinous, (Defense de Christ. ou conferences sur la Religion tom. II. scrie: De aci inainte noi avemu dreptu se dicem u geologilor: Frunzirii ori-cătu veti voi in sinulu pamantului, daca observatiunile vóstre nu cere că dilele se nu fia mai lungi decat dilele nóstre ordinare, noi vom continua se urmam u sentimentul comunu asupra duratei acesorii dile; daca din contra, voi veti descoperi la evidencia, că globulu pamantului cu plantele si cu animalele sale trebue se fia multu mai vechiu de cătu genulu umanu, Genes'a nu va avea nimicu in contra; pentru-că noue ne este permisă că se vedem in fiacare din cele siese dile totu atatea periode de timpuri nedeterminate.¹⁴⁾ Alti scriitori sustin ér, că cele siese dile ale creatiunei au fostu dile naturale (din 24 ore), ér baseric'a nu a redicatu, nici nu pote se redice la valore de dogma neci o parere neci alta din aceste; pentru-că scie ce dice Eclesiastul 3. 11: A lasatu că ei se dispute asupr'a lumei (firesc), precum este ea acuma in realitate.¹⁵⁾

Altcum bine se observam, că scopulu lui Moise profetulu nu a fostu se inventie pre poporulu evreescu astronomia, geologia, zoologia, seu in genere scientiele naturale, ci a voit u numai a le propune o institutiune religiosa acomodandu-se priceperii poporului. Scopulu lui a fostu a arata, a convinge si a imprima in poporulu evreescu credint'a: că tote căte sunt create, sunt dela D-dieu, si că tote sunt facute pentru omu, si că pentru tote omulu e datoriu se multiamesca lui D-dieu. Si acum inca vorbim cătra poporu, că solele apune si resare; deci e injuria a exige dela profetului Moise se vorbesca in stylulu geologilor, astrologilor si alu phisicilor, candu descrie in stylu vulgaru relatiunea corporilor ceresci cătra pamantul nostru. Altcum Genes'a mosaica nu e contraria geologiei si altor scientie naturale, dupa marturisirea mai multor auctori celebri, cum sunt Cuvier, Buckland, Amparé, de Luc. Dintre multi geologisti citezu aci numai pre eruditulu Brochi.¹⁶⁾

Asemenea auctori gravi germani recunoscu, că cosmogoni'a mosaica a datu directiune forte mare desvoltarei scientielor naturale. Asie Delitzsch in opulu seu: Commentar über die Genesis 3. Auflage pag. 83 scrie: Numai Cosmogoni'a biblica respica ide'a chiara a creatiunei din nimicu, fóra materia eterna, fóra conlucrarea unei fintie midiulocitorie, fóra Demiurgos; in ethnicismu acesta idea se straveze, este inse intuinetata.¹⁷⁾ Ba dicu si mai multu: dicu că funtan'a Cosmogonie a fostu Cosmogoni'a mosaica; asie Brandis in opulu seu Geschichte der griech.-röm. Philosophie t. I. pag. 306¹⁸⁾ scrie: Conceptulu simplu alu creatiuni au remas ascunsu pentru tota anticitatea greco-romana.

Deci pe auctoritatea acestora si a altor barbati eruditii potem conchide, că toti aceia, cari fóra cunoscere cosmogoniei mosaice, cum au fostu filosofii antici Indieni, Chinesi, Egypteni, Persi, Greci si Romanii, precum si aceia, cari au desprezentit Genes'a, respectiv cosmonogi'a mosaica, cum sunt: Spinoza, Helvetius, Hegel, Schopenhauer, Büchner si Moleschot, despre Cosmogonia nu au scrisu altu ceva, decat unu conglomerat de filosofia si poesia. Relativu la acesta, forte ingeniosu scrie Kurz, Bibel und Astronomie in apen-

¹²⁾ Natur nennt man den Inbegriff oder die Gesamtheit Alles Dessen, was durch die Sinne wahrgenommen werden kann. (Dr. Frieder. Sched. das Buch der Natur 19. Aufl. Braunschweig 1874. Einleitung).

¹³⁾ Fid es est quod non vides, dice S. Augustinu.

¹⁴⁾ Des lors nous sommes en droit de dire aux geologues: Foillez tant que vous voudrez dans les entrailles de la terre, si vos observations ne demandent pas que les jours de la creation soient plus longs, que nos jours ordinaires, nous continuons suivre le sentiment commun sur la durée de ces jours; si au contraire vous decouvrez d'une maniere evident, que le globe terrestre avec ses plantes et ses animaux doit être de beaucoup plus ancien que le genre humain, la Génèse n'aura rien de contraire à cette découverte; car il nous est permis de voir dans chacun des six jours autant de périodes de temps indéterminées.

¹⁵⁾ Mundum (utique prout modo existit a parte rei) traditit disputationi eorum.

¹⁶⁾ Del rimanente le proposizioni recate innanzi in questo discorso non si oppongono per nulla all'autorità della bibbia anzi mirabilmente vi si confermano; perchè si voglia ammettere, come gravi auctori hanno sostenuto, ca i giorni . . . Aggiungo di più la successiva produzione degli esseri viventi fu esposta de noi, giustamente quadra con quanto viene dichiarato in quel libro. (Conchologia fossile subapennina tom. I. pag. 217. Milano 1814).

¹⁷⁾ Nur die biblische Cosmogonie stellt die reine Idee einer Schöpfung aus Nichts dar, ohne ewige Materie, ohne Mittlerwesen, oder Demiurgos; im Heidenthum scheint diese Idee durch; aber sie ist verdunkelt.

¹⁸⁾ Der Begriff schlechthiniger Schöpfung ist dem ganzen griechisch-römischen Alterthum verborgen geblieben.

dice: Elu (fisiculu) se nu uite, că daca Natur'a este o carte plina de inventatura si predica ddieésca, atunci Bibl'a este lexiconu si gramatica, din care singura pôte se inventie elu etymologi'a si sintaxea acestei limbi sacre, cultura si istoria, sensulu si formarea toturor cuventelor singuratic, că ea singura ne inventia critic'a si hermenevit'a, estetic'a si logic'a, dupa care ideile risipite ale auctorului sunt a se pune in ordine, a se intielege si esplica.¹⁹⁾

Asemenea auctori gravi si eruditi ni arata in modu scientificu, că Moise profetulu nu a scrisu mythu, precum in unu numeru órecare place chiaru si barbatilor nostri erudit si stimati dela Gazeta Transilvaniei a numi „mythu biblicu,” ci a scrisu istori'a adeverata a creatiunei pamentului. Intre altii se citezu aci pre eruditulu Nerei Boubee: „Ací se presenta una consideratiune, de care ar fi greu se nu fîmu atinsi: că una carte scrisa in una epoca, pre candu scientiele naturali era asia de pucinu clarificate, totusi ea co-prinde in cîteva linii sumariulu celor mai memorabili consecentie, la care nu era cu potintia se ajunga, decatupa immensele progresse facute in scientia in sec. alu 18-lea si alu 19-lea, din cauza că acestea con-elusione se afla in raportu cu fapte, care in acea epoca nu era nici cunoscute, nici macar presupuse, pe care nu le avuse nici-odata pâna in dilele nôstre, si asupr'a carora filosofii din tota timpurile au avutu opinioni contradictorii si sub puncte de vedere totu-deauna eronate; in fine, pentru acésta carte considerata din punctu-de vedere scientificu atât de superiora, ii este totu asia de superiéra si din punctu-de vedere alu moralei si alu filosofiei naturale, suntemu obligati se admitemu, că in acésta carte este ceva mai pre susu de omu, unu lucru ce elu nu scie, ce nu cunosc, care inse'lu supune fôra ai poté resiste.²⁰⁾

La pagin'a 18 dice: „Cu introducerea crescinisimului se inscenéza un'a mare revolutiune sociale, ce avu influintia poternica si asupra scientielor.

... Filosof'a ... incepe a se amalgamisa pre incetulu cu dogmele crescine; din filosofia devine teologia; libertatea si-o preface in sclavia.“

Cumca cu crescinismulu se a inscenatu o revolutiune mare sociale, ce a avutu influintia poternica si asupr'a scientielor si anumitu asupr'a filosofiei, este forte dreptu. Se vedem ce dice despre acésta eruditulu Dr. Stöckl (in opulu seu *Geschichte der Philosophie* pag. 223, II. Theil Mainz 1870). „Pre candu adeca mai inainte de christianismu virtutea era recunoscuta ce e dreptu, de către filosofi intru a sa insusire sublime, dara in viati'a practica a popóraloru nu a potutu fi introdusa, acuma se presenta tocma in viati'a popóraloru, si inca intr'o abundantia si potere, precum nici-odata mai inainte. Idealulu perfectiunei supranaturale prin gratia Spiritului suntu, pe care Salvatorulu a comandat credintiosilor sei că se o ajunga, s'a tradusu in viatia si in realitate, si a produsu unu heroismu alu virtutiei, precum lumea nu la mai vedi pâna acuma. Alaturea cu acésta inainti si cunoscintia in aceeasi mersu. Prin revelatiunea venita dela fiulu lui Ddieu, spiritului omenescu i s'a deschis o mare avutia de cunoscintie, despre care mai inainte abia avea óresi-ce presimtii, si daca este adeverata dis'a betranilor, că adeverulu este mancarea spiritului, cu care se nutresce densulu, atunci revelatiunea Salvatorului a fostu o manna, din care spiritul a potul trage neincetatu nutrementu nou de cunoscintia.²¹⁾

¹⁹⁾ Dr. Hurter op. cit. „Er vergesse nicht (physicus), dass wenn die Natur ein Buch voll göttlicher Lehre und Predigt ist, dass dann die Bibel Lexicon und Grammatik ist, woraus er allein Etymologie und Syntax dieser heiligen Sprache, Bildung und Geschichte, Sinn und Bildung aller einzelnen Worte erlernen kann, dass sie allein die Kritik und Hermeneutik, Aesthetik und Logik lehre, wonach die disjecta membra poëtae zu ordnen, zu verstehen, zu erläutern sind.“

²⁰⁾ „Ici se présente une consideration dont il serait difficile de ne pas être frappe, qu'un livre écrit a une époque ou les sciences naturelles etaient si peu éclairées; renferme cependant en quelques lignes, le sommaire des conséquences les plus remarquables, auxquelles il ne pouvait être possible d'arriver qu'après les immenses progrès amenées dans la science par le dix-huitième et le dix-neuvième siècle; puisque ces conclusions se trouvent en rapport avec des faits qui n'étaient ni connus ni même supposés à cette époque, qui ne l'avaient jamais été jusqu'à nos jours, et que les philosophes de tous les temps ont toujours considérés contradictoirement et sous de points de vue toujours erronées; plusqu'enfin ce livre, si supérieur a son siècle sous le rapport de la science, lui est également supérieur sous le rapport de la morale et de la philosophie naturelle, on est obligé d'admettre qu'il y a dans ce livre quelque chose de supérieur a l'homme, quelque chose qu'il ne sait pas, qu'il ne conçoit pas, mais qu'il presse irresistiblement!“ (apud Perrone pract. Theol. vol. IV pag. 100 Romae 1841.)

²¹⁾ „Während nämlich in der vorchristlichen Zeit die Tugend von den Philosophen zwar in ihrer Erhabenheit anerkannt wurde, aber doch in's Leben der Völker nicht eingeführt werden konnte; gestaltet sie sich nun mehr gerade im Leben, und zwar in einer Fülle und Kraft, wie Vordem nie. Das Ideal übernatürlicher Vollkommenheit in der Gnade des heilig. Geistes, welches der Erlöser seinen Gläubigen anzustreben geboten hatte, setzte sich im Leben und Wirklichkeit über, und schuf einen Heroismus der Tugend, wie ihn die Welt bisher noch nicht gesehen.“

Damit hielt die Erhebung der Erkenntniss gleichen Schritt. Durch die Offenbarung des Sohnes Gottes wurde dem menschlichen Geiste eine Fülle des Inhaltes der Erkenntniss erschlossen, welche vordem kaum geahnt war, und wenn es wahr ist was die Alten sagten, dass die Wahrheit die Speise des Geistes

Acea assertiune, că din filosofia a devenit teologia, este unu neadeveru, care pote proveni numai din o ingnorantia crassa a scientiei teologice, seu din petulanti'a malitiosa a ingeniu.

Materialulu scientiei teologice nu a fostu nici nu va fi nici-odata doctrin'a anticilor filosofi, ci a fostu, este si va fi S. Scriptura a ambelor Testamente si Traditiunea. In propunerea scientiei teologice se a acceptat metodulu filosofilor vecchi, dar' numai metodulu, si cu deosebire metodulu lui Plato, si filosof'a numai intru atata a fostu famul'a teologiei, in catu apologetii religiunei se au folositu de armele contrariilor spre a'i convinge despre adeveru.

Totu pe pagin'a citata scrie eruditulu nostru auctoru urmatorie: „Successorii marei filosof din Nazaretu, introduc oribilulu sistem de a combate, a calumnia, a persecuta, a mistifica, si a inmormenta tota cetele pareau a sta in contradicere cu dogmele mosaice si crescine.“

Din contestu se vede, că scriitoriu programei sub numele de „marele filosof din Nazaretu“ intielege pre Isusu Christosu. In seculu alu 2-lea a fostu Natalis, Theodoreu coriaru, Theodoreu argintariu, Artemon si Ebion; in seculu alu 3-lea a fostu Paulus Samosatenus; in seculu alu 4-lea a fostu Photinu Galateanulu; in seculu alu 16-lea au fostu Unitarii si Socianii; si in tempulu nostru este Renan cu cattiva protestanti liberali din Germania, cu toti murarii liberi (instrumentele orbe in man'a banosilor jidovi), cari au inventiatu, că Isusu Christosu nu a fostu mai mult decatuna unu filosof că Pythagora, Socrate, Plato, Zen, Seneca si altii; ba unii dintre acesti deliranti l-au asemnatu cu Zoroastre, cu Confuciu si cu Mohamedu. De clas'a acestor erudit si ingenii mari se tiene intre romanii gr. cath. si Dr. Alessi, care asemenea lapandandu dogm'a credintiei, séu chiaru uitau do care o a inventiatu că micatii dela bunii si religiosii lui parinti, prin cuvantele symbolului „Credu ... si intr-unulu Domnu Isusu Christosu fiulu lui Domnedieu ... lumina din lumina, Domnedieu adeveratu din Domnedieu adeveratu ... cela ce este de o fintia cu Tatalu,“ care doctrina o a redicatu la valore de dogma conciliulu Nicenu si celu din Constantinopole, declarandu de anatemisati si aturisiti pre toti, cari aru crede seu marturisi contrariului despre Isusu Christosu; prin urmare anatem;a si afurisirea acelor două concilii generale se estinde si asupr'a programei citate; sfirsitul elu-ilu vedia, noi suntemu datori a'lui reflecta.

Ca se lasu tota argumentatiunile aduse din scrierile multor barbati renumiti despre divinitatea lui Isusu Christosu, numai pre Napoleonu I 'lu citezu, care pre insula Elena astfelui s'a esprimatu cătra generalu seu Bertrandu: „Déca tu nu intielegi, că Isusu Christosu este Domnedieu, ei bine-i! atunci este o gresie, că te-am facutu generalu.“ Sentiment de Napoleon sur le Christianisme, par le chevalier de Beauries. Baserie'a ortod. rom. an. 1878 Nr. VI.

Ore intielege auctorus programei pre cei 12 apostoli de successorii „marei filosof din Nazaretu?“ séu dora pre pontificii Romei, séu chiaru si pre toti episcopii? nu ne spune. Dar' ori pre cine se intielégă, 'lu rogamu in interesulu adeverului, ca se nu calce legile logicei prin espeptoratiuni rabulistice, si cu sange rece se ne spune, cum au potutu persecuta Apostolii, Pontificii Romei si toti celialalti prelati basericesci, fiindu ei persecutati, incarcerati si omoriti cu altii sute si mii de crescini. Au nu mai toti apostolii au fostu ucisi pentru Christosu? au nu vre-o 31 de pontifici romani mai successive toti au suferit martiriu? au nu toti episcopii de pre tempurile acelle erau cu dilea a mana? Séu dora pote cineva persecutá, fiindu persecutatu? pote calumnia, fiindu calumnitat? pote combate, fiindu combatutu? Ei nu au combatutu, ci numai se au aparatu aratandu unu heroismu alu constantiei, care pune pre totu cugetatoriulu la mirare! Séu bine, se concedem că „successorii marei filosof din Nazaretu“ au calumniat etc.; atunci ne rogamu se ne spuna ori-si cine, cum de se-a potutu intempla, că o doctrina propagata prin calumnii, mistificatiuni, combateri, se se latiesca dela mare pâna la mare, se sustea neclatia de 18 seclii ca o stenca seculară, se cuprinda peste 200 de milioane de adherenti in sinulu seu? Séu dora va dice eruditulu auctoru alu programei, că toti ómenii de pre atunci au fostu destulu de ticalosi, ca avendu ei poterea si armele in mani, au lasatu se fia prinsi de nisice pescari simpli in mregile loru, au lasatu ca „in totu pamentulu se ésa vestirea loru, si la marginile lumiei grajurile loru.“ Nu, nu iubite auctori, nu filosof'a omenescu, nu persecutiuni, nu calumnii au efektuitu acésta minune: că se-a latit asie de tare religiunea lui Christosu, ci vóia celui Prea-Inaltu, carui si Dt'a vrendu nevrendu debe se-te pleci, la casulu de nu ai avea ide'a nefericita că insutu esci unu domnedieu!

Totu pe pagin'a a 18 stau acese: „Prelati Romei si sufraganii loru cadiura in vanitatea de a propaga, cumca totalu ce nu se cuprinde in Genesa sau in Talmudu, este periculosu pentru crescinismu.“ Cum asie? Óre evangeliile, faptele Apostolilor, epistolele ss. Pavelu, Petru, Ioanu si Iacobu, Apocalipsulu si simbolele credintiei se fia pericolose pentru crescinismu? căci nu se cuprindu nici in Talmudu. Care pontifice romanu, care sufraganu de ai lui? Asta assertiune enuncia unu mare ne-adeveru, si da unu testimoniu viu despre tendenti'a malitiosa a auctorului programei; si numai la acelu casu amu poté a'i da dreptu, déca Pontificii Romei si sufraganii loru aru-fu unii si aceia si cu Rabinii moderni ai jidovilor; dar' credem ca acésta o a scrisu din nescientia si nu din

sei, mit welcher er sich nähere, so war die Offenbarung des Erlösers ein unerschöpfliches Manna, aus welchem der Geist stets neue Nahrung für seine Erkenntniss schöpfen konnte.,,

malitia. Ne luamu libertate inse a'lui reflecta, că diplom'a de doctoru nu inputernicesce pre omu de a propaga neadeveruri; si apoi se nu presupuna despre noi, că amu fi asia de simpli, că totu ce va dice dsa că doctoru si că profesor la gimnasiulu greco-cath., noi ii vomu crede, fia acele chiaru minciuni uritiise. Nu! căci noi vomu dice cu unu scriotoriu óre-care: A pane incocato et a doctore indoecto libera nos Domine.

Totu pe citat'a pagina serie: „Filosof'a clasica devine materialu pentru edificiul crescinatatiei etc. Astfelui frumosele scientie din classic'a Atena si din maréti'Alesandria, in locu se infiorésca ... cadu in catenele papiloru si ale prelatiloru crescini si incepui a vescedi si a degenera. Spiritulu de cugetare si de scrutare libera se persecută pâna la barierile lumei. Fanatismulu, acestu morbu mai reu decatua pestilenti'a, incepe a comite crudimile cele mai bare, crimele cele mai neaudite si mai scelerate“ etc.

Totu in acestu sensu scrie si pe pagin'a 19 urmatorie: „Pe acea vreme Europa si-a fostu uitatu de misiunea sa culturale si umanitaria. Scientiele perdusera orice terenu de desvoltare si progresu.“ Totu asemenea stă si pre pagin'a 22. „Capii crescinismului persecutau scientiele pâna la marginea lumei, si in loculu loru scoteau la lumina absurditatile cele mai mari si mai bizare“ ... La finea acestei pagine continua: „Netolerantia Vaticanalui a innecatu ori-ce isbuguire de cugetare libera a spiritului omenescu si o a captusit.“

Asemenea afirméza si despre scolasticismu: „Cugetarea libera era incatenata, scrutare in natura era că proscrise.“ Si aceste tota le scrie unu domnu profesor gr. catholic si inca in program'a unui gimnasiu gr. catholic! Program'a in sensu si are de scopu de a arata spiritulu in care se educa elevii, precum si se arete nivelulu (niveau) de cultura intelectuale a corpului profesionale; si déca pricepemu noi bine destinatia programei, atunci: spiritulu in care se educa elevii in gimnasiulu naseudeanu rom. gr. cath. nu e alta, decatuna unu Samum (ventu mortiferu); èr gradulu culturei corpului profesionale e cătu se pote de eronatu si miserabilu! Care tota in sene luate nu suntu altu ceva, decatuna un'a calumnia, inse calumniare audacter, semper aliquid adhaeret.

Cumca filosof'a pagana n'a subministrat materialu teologiei, amu aratatu mai susu.

In cătu despre crudimile cu cari se inferéza baseric'a crescina, bine se observe auctorulu programei, că nu e greu istorice a demustra din epistolele intre Calvinu si Melanchtonu, că capii protestantismului, dupa parerea loru, declara de justa uciderea ereticilor. Asia se vede la Alzog (Kirchengesch. Mainz 1872 II. Theil. pag. 203).²²⁾ Este memorabile acelu modu in care Melanchton, afara de opinionea sa data despre pedepsa mortiei asupra hereticilor, s'a pronuntiatu aci anume intr'o epistola cătra Calvinu. „Am citit scrierea ta in care ai refutat bine infricosiate blasfemii ale lui Serbet, si multimescu la fiulu lui Ddieu, care a fostu arbitru in acésta agonia a ta. Afirmu totuodata, că Magistratii vostrui au lucratu dreptu, candu pe acelu omu blasfemu l'u trasu in judecata si l'u ucis.²³⁾ Asemenea dice si Beza: de haereticis a civili magistratu puniendis 544. Beza pretinse se mai multu, că Antitrinitarii se fia ucisi tocma si candu voru revoca (doctrin'a loru).²⁴⁾ Din contra a inventatiu si inventia baseric'a catholicica. Acésta totu-deauna a fostu in contr'a pedepsii cu morte a ereticilor, si totu-deauna a exceptionata contra potestathei civile, care pedepsia cu morte pre eretic; de si a'ntemplatu că unu casu tristu, seu căte o retacire locale, baseric'a intréga neci odata nu a fostu de principiu, că ereticii se se pedepsescu cu morte. Pontificii Romei, precum totu-deauna, asia si in evulu mediu si au tienutu de santa datorintia, că in totu loculu se medlocescu pacea si aceea se o sustiena, cum vedem acésta din epistol'a a 2 a Pontificelui Gregoriu alu II (715-731) scrisa cătra Leone Isauriculu (717-741): „Scire aatem debes, ac pro certo habere, Pontifices, qui pro tempore Romae extiterint, conciliandae pacis causa sedere ... ac pacis arbitros ac moderatores esse.“

Pontificii si baseric'a se-a nisutu a esila din lume resbelele cu tota monstruositatil si silnicile loru, si déca nu i-a succesu acésta, se-a nisutu barem a mitiga si a restringe plagile infioratore ale resbelelor prin oprirea armelor infioratore (Walter Naturrecht und Politik, K. R. pag. 607. 1); si istoria ni e martora, că Pontificii Romei intru adeveru au inpedecatu multe versari de sangue. Aceia cari se simteau pre sene a si asupruti si apasati, recurgeau la scaunul apostolicu alu Romei (epistola 158 a s. Bernardu cătra Innocentiu II pag. 316). Si pâna candu iustitia civile privea in acelle tempuri ordaliale (ordalia) de adtestatiuni divine (Walter K. R. cap. 346 pag. 612; Pertz Leg. I pag. 519-521), pontificii Romei aceste midilice le-au descon siderat (Nic. I ad. Carolum Cal. 867; Stephanus V epist. ad A. Ep. Colon. Alex. II 1070 c. 7. §. 1. C. II. 9. 5.); asemenea si Coelest. III, Honor. III si de-

²²⁾ Calvini fidelis expositio errorum Mich. Serveti et brevis eorum refutatio, ubi docetur jure gladii coercendos esse haereticos 1554 (opusculum c. 686 seqq.)

²³⁾ Merkwürdig ist die Art, wie Melanchton sich ausser seinem Gutachten über die Todesstrafe für Ketzer (consilia II pag. 204) hier noch ganz speziell ausgesprochen hat in einem Briefe an Calvin (in Calvini epp. Nr. 187): „Legi scriptum tuum, in quo refutasti luculenter horrendas Serveti blasphemias, ac Filio Dei gratias ago, qui fuit βραβεύης (Schiedsrichter) huius tui agonis ... Affirmo etiam vestros magistratus juste fecisse, quod hominem blasphemum re ordine judicata, interficerunt.“

²⁴⁾ „Beza forderte sogar, dass Antitrinitarier, auch wenn sie wiederriefen, hingerichtet werden sollten.“

sudau in favorea pacii nisuindu-se a opri jocurile calveresci, armele infioratore, a sterge seua a mitiga sorteia jobagimei. (Alex. III in conc. Later. III c. 1 de Treuga et pace I. 34) (Inoc. III c. un. de sagithar. V. 15); (Alex. III c. 1. 2. de torneam V 13); Ioannes XXII in c. un. h. t. XVag. Ioan. Pius V c. un. V. 18, (Hadrian I 790, Urban III 1187 c. 1. 3 de conjug. et serv. IV. 9.) (Balmes Protest. und Katholicismus Kap. 14—19 S. 199 ff. der Regensb. Aufg. 1844 Möhler Ges. Schriften II §. 54 cff.) In evulu mediu preotimelui prin scientia si caracteru si-a fostu meritatu tota increderea principilor civili (Montesquieu Esprit des lois L. 31 chap. 19) (Walter Naturrecht und Politik §. 330 Seite 300). Si ore pentru aceste tote se timbreaza Vaticanulu de netolerantu, de fanaticu si de crudimi, si preotimelui de ignoranta? judece ori cine! Prin urmare se vede, ca vai catu de usioru e a dice si a serie ceva; inse e greu a demonstra. Dlu scriitoriu alu programei nu si-a adusu aminte, ca assertanti incubt probatio.

De altu-cum bine se na insepnamu ce dicu despe acelle tempuri barbati talentati si autoritati universal, cari prin confessiunea carui au apartenutu si pri principile loru suntu scutiti de orice suspitione a partialitatei, dintre cari Herder dice: „Pote fi ca hierarchia Romei a fostu unu jugu necessariu, o legatura, fora care nu se potea, pentru poporale crude ale evului mediu; este probabile, ca Europa fora hierarchia ar fi devenit pred'a despotismului, teatru alu certelor neconente, sau tocma desertu mongolicu.”²⁵⁾

Iohann v. Müller, renunitulu istoricu alu Elvetiei scrie asia: „Tota lumin'a moderna, a le carei rezultate sunt infinite nu numai pentru noi, ci prin spiritului de intreprindere alu europenilor pentru tote partile lumiei, vine de acolo, ca dupa caderea imperiului a fostu o hierarchia luminatora. Aceasta deta acelui spiritu alu Europei septemtrionale, strimitoru intr'unu cercu micu, saracu de idei, prin religiunea christiana una lovitura cum amu dice electrica, prin care castigandu viatia si punendu-se in miscare, dupa unu jocu lungu si miraculosu de pedece nenumerante si a midiulocelor de progressu, in fine s'a facutu aceea ce vedem.”²⁶⁾

Cumca „Europa pe acea vreme si-a fostu uitatu de missiunea sa culturale si umanitare.“ E dreptu, ca-ci atunci civilii nu se ocupau cu scientia, ci cu armele, cu venatul si cu bataliile, precum si cu jefuire hotiesci, domnia dreptulu pumnului. „In evulu mediu cultivarea sciintielor u fostu lasata aproape exclusivu in grija preotimelui mai alesu intru a calugarimei.”²⁷⁾ (Klentgen die Philosophie der Vorzeit Innsbruck 7 Hefte 1878), civilii chiaru principi, abia scieu a si subscrive numele. Cate crudimi, cate jefuire se au in templatu in evulu mediu, ni spune istoria acelor tempuri. Au nu si in ainte de a veni pre tronu glorios'a familia a Habsburgilor, drumurile si calele erau nesigure, mai pe toti muntii erau fortaretie, in cari locuiau capitanii banditilor, cari cu argatii loru numai dupa predi descindeau la siesuri, si asia scientiele erau cultivate numai prin claustru de calugari.

Ca sub domnia lui Teodosiu se-a nimicitu scientiele pagane, este unu neadeveru, de ore-ce sciintiele pagane nu au fostu nici la incepitulu crescinismului, nici dupa aceea eschise din scolele crescine, ce se vede din istoria basericesta scrisa de eruditulu Alzog, care relativu la tempulu lui Julianu scrie: Christianilor le-a fostu tocma si interdisu a tinde scole si a interpreta pe classicii pagani.²⁸⁾ Er S. Augustinu dice despre Julianu: Au nu este elu acela (Julianu imperatulu), care a persecutatu eclesi'a, care a opritu pe christiani a propune sau a inventia artile liberali.²⁹⁾ (De civ. Dei XVIII. 52); prin urmare nu e dreptu ca „capii crescinismului persecutau scientiele pana la barierile lumei.”

Asertiunea relativa la tempulu scolasticismului, ca „cugetarea libera era captusita si scrutarile in natura erau proscrise,” inca e unu neadeveru, care poate ca provine din necunoscinta literaturei acelui tempu. Eu numai unu auctor voiu cita, pre S. Thoma Aquinate, si numai unu tractatu se cetesca, si anume din Tractatulu de Deo, celu pucinu articululu alu III. Utrum Deus sit, care S. parinte scolasticu lu incepe asie: „Videtur quod Deus non sit” (Summa Theol. S. Thomae ed 8 Lovanii 1873). Pote consulta si preclar. Dr. Klentgen, care in tempulu nostru a facutu epoca in filosofia, si care intre altele dice: „Se dice

²⁵⁾ Die römische Hierarchie war vielleicht ein nothwendiges Joch, eine unentbehrlche Fessel für die rohen Völker des Mittelalters; ohne Hierarchie wäre Europa wahrscheinlich ein Raub der Despotie, ein Schauplatz ewiger Zwietracht, oder gar eine mongolische Wüste geworden. (Ideen der Geschichte der Menschheit Th. IV. Seite 303.)

²⁶⁾ Johann v. Müller, Schweizer-Geschichte Buch III Cap. 1: „Hierarchie.“ „Alles heutige Licht, welches nicht allein uns, sondern durch den europäischen Unternehmungsgeist für alle Welttheile von unendlichen Folgen ist, kommt von dem, dass bei dem Fall des Kaiserreiches eine leitende Hierarchie war. Diese gab dem in einem engen Kreis weniger Begriffe ärmlich eingeschränkten nordeuropäischen Geist durch die christliche Religion, so zu reden, den elektrischen Stoss, wodurch dieselbe belebt und bewegt, nach langem, wunderbarem Spiel mannigfaltiger Hindernisse und Beförderungsmittel endlich ward — was wir sehen.“

²⁷⁾ „In Mittelalter die Pflege der Wissenschaften fast ausschliesslich den Geistlichen, und zwar meistens den Ordengeistlichen überlassen war.“

²⁸⁾ „Den Christen wurde verboten Schulen zu halten und die heidnischen Classiker zu erklären.“ (Alzog. K. G. Mog. 1872 pag. 264).

²⁹⁾ „An non est ille (Julianus) Ecclesiam persecutus, qui christianos artes liberales docere aut discere vetuit.“

că pe timpulu scolasticismului ar fi fostu pusa că conditiue, a desconsidera Natur'a. Faptele complinute ne stau de inainte, că toti scolasticii s'au ocupatu de tote cestiunile filosofiei naturale.³⁰⁾ Cum pote dara sta assertiunea, că „scrutarile in natura erau proscrise?”

Pe pagin'a 23 stă scrisu: „Sect'a Jesuitilor era bine organizata. Acesta nu se genă de a profana divinitatea . . . coborindu tribunalulu lui Ddieu pre pamentu in form'a santei inquisitiuni.“

Relativu la inquisitiunea trebue se observamu, că inquisitiunea seu institutiunea spaniola,³¹⁾ care din urma a fostu introdusa in Spania, Italia, Germania, in Polonia (1318), ér in Anglia la anulu 1400. Imperatulu Fridericu II la a. 1240 a datu in acesta causa patru edictu. Altu-cum inquisitiunea e de a se judeca dupa spiritulu tempului de atunci. De aceea ea trebue se fia judecata in spiritulu acelui timpu, éra nu se i aplicamu mesur'a dileloru nostre.³²⁾ Potemu arata cu documente istorice, că baseric'a catholica a fostu mai toleranta de catu protestantismulu. Luter, Melanchton, Calvin si Beza nu numai au justificatu omorirea ereticilor, ci o au si efectuatu in modu oribile. Eca ce dice eruditulu Alzog: Anabaptistulu Felix Mans a fostu innecat la indemnul lui Zwingli, dicindu: Cei ce cufunda, cufundati se fia. Servet pentru heresi'a sa in dogma despre S. Treime fu arsu la propunerea lui Calvinu. Lui Gentilis i s'a luatu capulu; lui Silvanu celu din Landenburg i s'a taitu capulu in jati'a dela Heidelberg cu sabia; cancelariulu Czell Pentru calvinismulu seu a fostu torturat mai antai cu placere reutatiosa, dupa aceea taiatu (de catra luteranii); Hening dela Brabant'a, sub pretetu ca ar sta in egatura cu diavolulu, a fostu ciungaritu infricosiatu, apo torturat pana a morit. Carlstadt si Heszhusius au fostu exilati; astronomul Kepler fu persecutatu cu furia Dara camer'a stelata din Anglia! Pe micu teritoriu alu liberei cetati imperiale Norimberga intre anii 1577 si 1617 au fostu ucise vreo 356 de persoane incriminate de heresia si farmecatoria, éra 345 au fostu batute i ciungarite. Si alti multi.³³⁾ Si aceste tote dupa doctrina glorificatilor de dr. Alessi, Calvinu, Luter, Melanchton si Beza. Ce dauna, ca nu a traitu d. Alessi pe acelle tempuri; atunci si acolo se-si fia propagat doctrina sa despre „marele filosofu din Nazareu, si de a buna séma Calvinu laru si invetiatu, cum a inviatu pre Michaelu Servetu, ca ce e a dice pre Christo filosofu!“

Inquisitiunea se-a inceputu sub Innocentiu alu III (1198—1254), ér institutiunea politica spaniola mai tardiu, si a venutu trei seclii. Ordinulu Iesuitilor a fostu fundat la anulu 1540; asie dara pe tempulu Iesuitilor nu a in valore deplina inquisitiunea; numai strigoile se ma pedepsiau in sensulu acelui institutiuni. In contra acelui remasitie de inquisitiune se-au sculatu Iesuitii Adam Tanner si Friderik v. Spee. Iesuitii Adam Tanner si mai virtosu Fridericu dela Spee au invetiatu si mustu din caus'a nebunelor si barbarelor processe de rigori, éra dominitorii catholici le-au desfiintat.³⁴⁾ Astu iesuitu a publicatu opulu seu: „Cautio criminalis ira processus contra sagas,“ care se a tradus in multe limbi. Alzog, in opere citato. Prin urmare Iesuitii necum se fia fostu inquisitorii, ci chiaru din contra, ei au fostu carii au exterminatu inquisitiunea. E de insepnatu ce dice totu citatulu auctoru germanu despre asistentia clericalilor la inquisitiunea civile spaniola: Daca gubernulu invitá la executi, i pe unii membrii ai clerului, dara biseric'a nu le bunea că datoria se asiste la ele; inse presenti'a preloru dà mai adesea ocasiune spre a imblandi formeles.

In urma auctorulu programei pe pagin'a 22 timbreaza pre preotimelui de igoranta, si dice, că scoteau la lumina absurditatile celei mari si mai bizare; si apoi totusi lauda pre Bac. Roger, care a fostu unu calugaru franciscanu din familia nobila din Anglia; lauda pre Nicolae Cusa, care a fostu cardinalu si dintre toti mai tare lauda lui Kopernicu, despre care

³⁰⁾ „Das Wegsehen von der Natur“, sagt man, habe zur Zeit der Schastik als Bedingung geloten.... Die Thatsache v. Augen liegt, dass die Scholastiker sich insgesamt mit allen Fragen der Naturphilosophie sehr viel und ausführlich beschäftigten.“

³¹⁾ Limborth hist. inqu pag. 48, Hefele, Cardinal Ximenes.

³²⁾ Darum dasselbe im este jener Zeit, nicht aber nach dem Massstabe der Genwart zu beurtheilen (Alzog. in opere citato).

³³⁾ „Der Wiedertäufer Felix Mans wurde auf Zwingli's Veranlassung erschlaft (mergunt mergantur). Serwed wegen seiner Heresie der Trinitätslehre auf dem Antrag Calvin's verbraunt. Gentilis entthauptet, Sylvan von Ladenburg auf dem Arkte in Heidelberg mit dem Schwert hingerichtet; der Kanzler Czell wegen des Calvinismus mit Schadenfroh gemartert und dann enthauptet; Henning Brabender wegen vermeintlichen Bündnisses mit dem Teufel furchtbar verstümmelt und zu Tode gequält. Carlstadt und Heszhusius wurden vertrieben; der Astronom Kepler auf's heftigste verfolgt; die Sternkunde in England; in dem kleinen Gebiete der freien Rechte Nürnberg wurden von 1577—1617 gegen 356 Haeresie und Zauberei verdächtige Personen hingerichtet, und 345 gesträubt und verstümmelt. U. M. A.“

³⁴⁾ „Die Jesuiten Adam Tanner und besonders Friederik v. Spee mit eindringlichem Interesse vor der Unvernunft und Unmenschlichkeit der xenprosesse gewarnt hatten und katholische Fürsten eselben abschaffen.“

³⁵⁾ „Wenn die Regierung einige Mitglieder aus der Geistlichkeit dazu berief, so legte die Föhe diesen die Willfähigkeit hierin nicht als Pflicht fest; aber die Gegenwart der Geistlichen veranlasst eine Milderung der Formen“ (loco. cit. pag. 89 II).

lasu se urmedie aceste: Nicolau Kopernicu s'a nascutu in Thorn, a studiatu in Thorn, in Cracovi'a si in Rom'a; la 1502 reintorcundu-se din Rom'a se-a facutu preotu si au ajunsu canonicu in capitululu dela Frauenberg, — la rogarea episcopului dela Culm. Giese Tiedman a datu la tipariu opulu seu despre misericarea pamentului. Prin urmare acestia toti, cari au facutu epoca in scientie, au fostu preoti. Deci dara face una injuria preotimei timbrandu-o de ignoranta.

Relativu la S. Cyrilu patriarchulu Alesandriei (+ 444), pre care auctorulu programei 'lu incriminéza poate pentru-ca a combatutu pre Iulianu apostatulu, seu pentru-ca a combatutu pre ereticulu Nestorius, care a negat divinitatea lui Christosu cu uciderea Hipatiei; Déca acelu s. si mare patriarchu aru fi comis u Asia ceva, de a buna séma baseric'a nu l'ar fi numitu santu; inse in 17 conciliu generale, tiente pana acuma de atunci, din multe sute si mii de parinti basericesci nu a exceptionat, seu reclamatu contra patriarchului Cyrilu, si nici unul nu a derogatu titlului de „santu“ alu acestui patriarchu. Acum, cum poate sta in bilantia auctoritatea domnului Alessi cu auctoritatea intregei basericesci si alora multe mii de prelati basericesci adunati in sinode ecumenice, dintre cari multi, forte multi au fostu (dóra?) si mai invetiatu, mai morali, mai iubitori de adeveru si totuodata si filosofi mai mari de catu cum este Dr. Alessi.

In urma rogamu pre d. Alessi, ca se nu infaga pumnalulu seu in pieptulu iubitei sale mame: a Religiunei; si acesta cu atatul mai virtuosu o facem, cu catu presupunem, ca si ds'a e mandru ca e stranepotul acelora, despre cari S. Pavelu apostolulu gentilor dice: „Credint'a vóstra se anuntia in tota lumea, epistola s. Pauli ad Romanos I, 8“

Déca nereligiositatea aduce unu mare reu si sgude chiaru si pre poporale cele mai potinte si mai inaintate in cultura (esemplu ni sunt nihilistii din Russia, Hödelii — Nobilingii in Prussia, Moncasii — Passamente in Spania si Itali'a), atunci pentru poporul romanu irreligiositatea e o lovitura de morte.

Se ia cineva religiunea dela poporulu romanu, si atunci i-a luatu totu. Poporulu nostru despoiatu de bunurile materiali prin vitregimea unei serii de seclu funesti, fora religiune ar cadea in vagabondajulu tiganescu. Au nu religiunea si iubirea catre basericada virtute eroica romanului de a se lupta si adu cu mii de necasuri grele?

A voi se despoi pre romanu de religiune, inséma atata, catu a fi inimicul ei celu mai periculosu, pre unul ca acela debe se-lu aratamu cu degetulu si se dicem cu poetulu: Hic niger est, hunc tu Romane caveto!

De altumintrea se nu desperam: ca si poporulu nostru dela natura e apelcatu spre religiositate. Irreligiositatea e unu ce contranaturalu in romanu. De si se ivesce ici cõle cate o planta exotica, de si se ivesce cate unu fenomenu abnormu, aceea iute se usuca si cest'a dispare.

Nu ne este lucru necunoscutu, ca in junietia sensualitatea prevaléza, si in multi junci de ai poporului nostru paralizéza, ba adesea ori adórme simtiulu religiosu; inse devenindu juncile barbatu, reinvia in pieptulu lui ér simtiulu celu mai nobile alu religiositatei, si atunci irrumpe in afecte ale parerei de reu, pentru erorile tineretilor sale. Frumosu esprima acesta classiculu poetu candu dice:

Parcus deorum cultor et infrequens
Insanientis dum sapientiae
Consultus ero, nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos.

Scie si pricpe romanulu bine ce dice regele psalmografu, ca pre barbatulu necreditiosu retele lu voru venia.

De altcum istoria celor 19 seclii ai Religiunei crescine justifica in modu eclatant adeverulu, ca baseric'a lui Christosu e zidita pre stanca, contra carei n'a pututu, nu poate, si nici ca va poté canduva se prevaleze potestatea infernului. Din care potem deduce corolariulu, ca celu care se scola contra basericiei, e asemenea taurului furiosu, care merge racindu la stânc'a secularu si ori-catau o lovesc, ori catu se infuria, stânc'a stă neclatita, fura ca se semtiu catu de pucina sguduire; pana candu taurulu cu fruntea sangeranda si cu cõrnele rupte pierde ca unu animalu nebunu. Acesta a fostu si va fi sõrtea toturorui impiilor.³⁶⁾

De si asiu avea inca multe de a observa la numita programma, fia destulu pentru asta-data a inchiaie cu urmatoriile:

Déca vre-unu antieristanu modernu aru poté se rapescă religiunea dela omu, aru poté se-o stergă radicalmente din sinulu lui, — l'asuu intreba se spuna, că ore cu ce aru poté suplini loculu aceliei? ce aru potea se dea omului in loculu religiunei mai bunu, mai mangaiorii, mai salutarii, care in tote jurstarile vietiei, pe patulu mortiei, ba chiaru si dupa mutarea lui in sinulu eternitatei se-lu imbratiosiede ca o mama blanda, si se-lu stringa la pieptulu seu gratiosu, cum face cu fia-care crescinu bunu religiunea adeverata.

Déca are, seu scie vre-unu altu remediu pentru animale vulnrate, de are alta consolatiune pentru piepturile sfarmate de intristare; de pote da alta recompensa mai valorosa decatul religiunei; atunci se-o spuna susu si tare, si elu va fi profetulu nostru; ér de cumva nu are, atunci e unu spoliatoriu, care rapescă religiunea, care nu se poate equipara nici cu averile intregei lumi!

(Din o cuventare a Ilustrisimulu dnu Michael Pavelu episcopu alu Gherlei.)

³⁶⁾ Similis fuit, est et erit sors omnium impiorum.

Apellu către tota P. T. Inteligentia romana baserică și civilă!

Déca ne uitam la națiunile care pretind să fi recunoscute în Albul poporului civilizat, ce observăm? Au nu observam aceea, că toate tind să cumi cu mare se dea semne de viață prin tot felul de profesioni și maestrii? Singur romanul se retrage dela unu caciugă atât de securu, alături si alu traiului? O! nu, acăstă nu mai poate să mărgă totu Asia! A trecut tempul simplificării, tempul letargiei, ba dicu, au trecut acele epoci primitive și pentru noi romani, candu singurul numai din agricultură și pascutul vitelor se sustineau mosii nostri; amu pasiți în alte tempuri, în alte relații, ba vedem că faci'a Europei s'a schimbat cu totul.

Deși agricultura continuată inteleptescă remane ocupatiunea principale; deși trebuie să existe o economie rationale într-o prasirea vitelor: totuști pentru unu viitoru asurătu alu poporului nostru în gener, numai cu atâtă nu va fi în stare de a prosperă. Națiunea s'a înmulțit, haru Domnului! se sporesc prede ce merge; dar întrebare, că ore sporescă se înmăsuă egală și medilcoale traiului, că se ajunga la tot?

Aici trebuie să me opresc, ba tocmai să me uimescă de unu proletariatu ce amenință în multe locuri pre generaționile mai noue; cauta să me tanșescu vediendu, că dacă reulu nu se va delatura marcaru în parte, poate se urmedie una stare de servită că cea din secolii Faraonilor pentru una parte considerabilă a tenerei generaționii romane ce crește fără invetităru, său de să cu acăstă, dări mai apoi fără profesioni de cutare industria ori maestria.

Nici vorba nu-i că dăra în privință astă dure-roșă, său mai bine în cauza delaturării acestui reumat de amenințatorii pentru fiul națiunei noastre nu se aru să redică voci puternice; ba națiunea însăși prin organul viu alu seu „Asociația pentru cultură poporului roman,” a datu probe strălucite facia de acestu antagonism, candu a decisă în adunarile sale, că se dea ajutoriu, d. e. sodalilor din Clusiu; ba pentru înaintarea industriei proveze cu stipendie teneri cari cu tempu voru se devina promovatori industriei; înse după adagiu latinu „bis repetita valent,” ba în astă privință nu numai de dăori, dar eu dicu că de nenumerate ori și bine a redică voci în publicu prin Foile publice, că cei competenți preceptorii starilor impregiuri se îndemne cu tota ocasiunea pre parinti și tutori, că se dea la diferențe maestrii pre baiati de aceia, pre cari vedu numai a fi abili la unu ramu său altul alu industriei, căci mai remană destui să a casa la mosia, că se o cultive și se plătescă darile și imposibile care trecu de multe ori preste valoarea productelor anuale, și dela care parte de mosia nu voru fi eschisi mai târziu nici fratini căci se voru fi facutu industriari, profesionisti.

Asie e prea stimată Intelectua romana, dela sate și orașe! A nostra e influență asupra poporului nostru, se nu pregetam nici ună ocasiune ce ni s'ară să spre a influență în astă direcție, ci vediendu ruină materială și umilită la care cade poporulă nedestuptat, incredintându-se acela numai sortei neesrabile, cătu numai se poate să lu smulgemu din acea credință fatală, că si cum destinul poporului nostru aru fi că se remană totu numai agricultor, totu numai cu sapă sau cu sapoiu de a umeru. Nu amintescu aci despre capacitatea romanului nimicu, că vedem cu unii și fără inițiere în cutare ramu de industria, că nisice naturaliști escelăză; dări apoi candu aru fi fostu acestia într-o adereu crescuti după regulele profesionistilor?

Apelându în genere la prea stimată Intelectua romana bine semitoria, că se îndemne cu totu adinsul pre parintii și tutorii copiilor la totufeliul de maestrii onesti, de occupații și neguitorii s. c. l., după insușirile ce se aru potă observă în fiul poporului: voiescu a mi inchiaie acestu apellu său adresa cu aceea doarintă ferbințe că:

Se binevoiesc Epitropiei scoleloru, inspectorii, directorii, și invetitorii, cesti din urma silindu-se adeseori în decursul anului scolaricu, a comandă, a landă osebitelor-maestrii și profesioni, facându-le placute înaintea scolarilor, arendu d. e. folosul și statul, ori-cum mai scutită decătu alu plugarilor; era inspecțiorii, fia și epitropii mai înalti, cu ocasiunile serbatorești ale esaminelor candu senatele scolare, multime de parinti concurgu că se audia și vădă poriul facutu de invetitări și invetitorii, se nu lipsiasca nici dumnealorul între altele a recomandă, ba chiaru a laudă și a impune ilustrandu cu exemplu viu starea lucrului în animalele auditorilor, arendu preferință ce rezultă din imbrătiosirea a totufeliul de maestrii onesti, precum starea poporului înmulțit, înse cu ura său indiferentismu către acele.

Cu totii se lucramu dări pentru înființarea clasei de medilcoală și împlerea golului celu mare aduncu semită în națiunea noastră română!

Cizeriu, 26 Decembrie 1878.

Gregoriu Cardosiu,
preot roman.

Sumariu prescurtat din materiale publicate în Observatoriu anului I.

Pentru că se continuam pe anul urmatoru cu bunu rezultat, avem să ne întrebăm, cum amu începutu, pâna la ce mesură ne-amu adoperat a satisface așteptările publicului nostru. Ori-ce redactiune din dilele noastre voindu a responde chiamarei sale, să se arunce ochii de multe-ori în cursul anului și în catalogul abonatilor care se tîne la expediție, și să se cumu se întrebă în spiritul său pe lectori, de trebuintele lor. Lectorii înse ai diarielor politice

sunt la noi, că și ori-unde, nespusu de amestecati, cumu amu dice, concurenți din tōte classile și vocații omenesci. Același publicu mai differe fără multu și după naționalitate, provinția, districte, uneori tocmai și după comună, familia, persona; fiacare cere să se aiba partea sa și locul său într'unu diariu. Asia exigenție și pretensiunile sunt inimiite. De aici vine, că redactarea diarielor care esu mai raru, este mai grea decătu a diarielor cotidiane mari, în alu caroru spaciu dnii redactori și collaboratori se potu intinde și resfătu după placu, că ce nu intra astădi, intră mană sau multu poimane, nu are se astepta cu septembrie, éra apoi editorii vădă ei de unde voru scôte 100–200 de mi spese de preste anu. — Intr'aceea ori-ce productu alu spiritului omenescu este considerat și cumpănatu nu numai după cantitate, ci și mai virtuosu după calitate. La poporale cele mai înaintate în cultura vedem destule publicații hebdomadare, sau și numai lunare, multu mai citite decătu multe cotidiane, de către unu publicu alesu, carele nu voiesc sau nu are timpu se alerge după tōte scările efemere, trecătorie, nici după faimă orbe care se adeveresc fără raru, ci cauta se aiba sciri și informații positive, alese cu grijă și critica, insocote de aprecieri și opinii bine intemeiate. In fine aici la noi mai este a se tienă înaintea ochilor și legea absolutistică de presă din a. 1852, care differe de tote celelalte trei, că nu există în monarhia și de tōte legile din Europa civilizată.

Resfoindu în 104 Nri. și căteva suplemente ale Observatoriu din a. 1878, aflaram între celelalte publicații numerose, merante, următoare articlui și studii, politice, național-economice și literare.

Nr. 1. Analiza programăi noastre din punct de vedere națională și în specie transilvanu. — Rezumat istoric despre cestiușa orientala de pe doi ane continuat în doi Nri. — Ce însemnă alegerile municipale în Ungaria și Transilvania?

(Sub rubrică conversații literare.). Deosebi dictioanarii academicu alu limbei romane — continuat în următorii 7 Nri, istoric și criticu.

Nr. 2. Banci rurale, studiu național-economicu, contin: în 3 Nri. — Considerații național-economice din România în 2 Nri.

Nr. 3. Sub rubrică Ungaria, despre înnoirea pactului dualisticu. — Cerculariul episopescu dela Aradu, despre fundația Elenei Gibăi și 100.000 fl. — Procesul politicu fatal alu lui Mătici, cu mai multe continuari.

Nr. 4. (Pe langa continuările din Nri predecesenți), Abusurile electorale din comitatul Hunedoarei în 2 Nri.

Nr. 5. Despre Catastru, studiu st. ec. — Starea scolelor elementare și primare din Ungaria și Transilvania în a. 1875–7, după date oficiale. Din România, excelența lege de pensiuni.

Nr. 6. Condiții de pace (precitate de Kossuth). — Oradea. Calamitățile diecesei românești după moarte episcopalui.

Nr. 7. Dunarea și gurile să, studiu politicu în 2 Nri. — Cum se înființează scoli comunale, informații dela Reteag.

Nr. 8. Continuari, sciri din România etc.

Nr. 9. Usură ruinită. — Mărăcina Pontificelui Pius IX. — Dr. Vasilescu despre morii nervosi și psihici, exorcismul 2 Nri (sub rubrică Conversații literare.)

Nr. 10. Dacoromanismu în alegerile municipale în 2 Nri. — Conferență diplomatică a poterilor europene. — Constituția jurăcășă și Coranul. — Cestiușa Basarabiei și a Daciei în 2 Nri.

Nr. 11. Rescolă din omunitățu Severinului. — Colectiușa de documente torice a lui Eudoxiu Horozmuzachi, în 4 Nri.

Nr. 12. Porta-de-fe, studiu topografic și politicu. — Tinută de deputații romani în dietă Ungariei. — Din diecesea Oradei, rasi calamitati.

Nr. 13. Magyar area numelor, critica politică și națională. — Otu din diecesea Oradei. — Conclavul în România.

Nr. 14. Origineromaniloru că cestiușa politică, 2 Nri. — Aceri scolastice din comitatul Hunedoarei (calamități și). — Era deputații romani. — Polemii din Roman.

Nr. 15. Starea școlelor în comitat Biharei, date oficiale triste. — Schile din știință silviculturei, în 4 Nri.

Nr. 16. Evenimentele unui conflictu între Austria și Rusia, considerații strategice. — Dreptul de reunii, ștergătură în ordonanța ministeriale.

Nr. 17. §§-ii 300 și 302 din codicele penale, relative la presă (litica). — România, interpellări de a chicană pe misteriu și apararea acestuia.

Nr. 18. Fraciscu Carolu. — Idei practice din sferă economică națională, relative la Ungaria și Transilvania, cirecii, agricultură etc. și în Nr. 20. — Independența statului lovita prin lege nouă, 2 Nri. — România. Înțeptare de orfeline.

Nr. 19. Cetățuari. — Desbateri importante în camerele României cu continuari. — Erasi diecesea Oradei.

Nr. 20. Anarea generală a cincizea la institutul Albină.

Nr. 21. Mania statu independentă, nu și neutrală. — Cetățea blasfemilor atheistice tractată în casă Magnatului Ungariei.

Nr. 22. Bulgaria, studiu ethnographicu și politicu, în 3 Nri. — Budgetul națiunei sasești în 2 Nri. — Scările și cestiușa dela Parisu.

Nr. 23. Continuari s. a. m.

Nr. 24. Biserica autonomă în statu constitutional, de unu roșu ortodoxu (P. P.) în 2 Nri. — Insulele din „Lloyd”, aruncate asupra românilor și României. — Preliminariile pacei de S. Ste-

fano, cu continuari. — Recensiuni de mai multe carti și critica.

Nr. 25. Lectiunea data naționalităților spre perirea lor, respinsă.

Nr. 26. Revelații de secrete publice, cum opresc pe studentii romani, că se nu cutedie a citi carti și diarii românescii. Dreptul de adunare spre a se consulta, marginită. — România, Amenintările Russiei respinse cu tota energie. — Rolul tehnicii în civiliștina modernă.

Nr. 27. România și Rusia, studiu istoricu în 5 Nri. — Scările confesionali-autonome în statu constitutional, critica în 5 Nri. de unu român ortodox. — România, tractarea umana a turcilor captivi. — Poporul român în oglindă poeziei sale dissertatione ethnografice de dr. Alessi, în 7 Nri. — Geometria, critica în 2 Nri.

Nr. 28–29. Continuari s. a. m.

Nr. 30. Programă politica periculosă a partidelor colorate intruite în cameră Ungariei.

Nr. 31. Continuari s. a. m.

Nr. 32. Economia politica, studiu după teoriile profesorului M. H. Baudrillart dela Collège de France, de Jeron. G. Baritiu. — Doi tirani moderni.

Nr. 33. Patru legi de presă în monarchia, (critica). Persecuția docenților romani.

Nr. 34. Limba națională, terorismul asupra ei. Ungaria, cestiușa instructiunii publice transformata în cestiușa politica de magiarizare.

Nr. 35. Propaganda națională magiară, cu falsificarea istoriei (critica) în 3 Nri. Dela sinodulu arhiepiscopal gr. or. transilvan în mai multi Nri. — Ungaria, desbateri parlamentare în cestiușa magiarizarei cu orice pretiu. — România, revelații de importanță supremă. — Festivitate latine din Franța. — Geometria, anticritica.

Nr. 36. Continuari. — Primul atentat contra imperatului Germaniei. România, mai multe sciri interesante.

Nr. 37. Erasi dreptul de asociere lovită. — Dela B.-Pesta, tractarea rea a clericilor gr. catholici.

(Va urmă).

(Invitată) pentru p. t. dd. și familiile la Serbarea ajunului anului nou de către Reuniunea Sodalilor romani din Sibiu în preunată cu producția în cantare și declamații de chorul Reuniunii sodal. romani pe langa concursulu orchestrei capelei militare c. reg. a reg. 31 de infanterie. Serbarea se va tienea în sală dela „Imperatul Romanilor” săra la 7 1/2 ore în 31 Decembrie 1878 (12 Ianuarie 1879). După producția jocu. Sibiu, în 24 Decembrie 1878 (5 Ianuarie 1879). Comitetul Reuniunii.

Intrarea de persoană 1 fi. v. a. — Logia mare 3 fi. logia mică 2 fi. Damele și garde-de damele sunt scutite de tăciuă intrare. Bilete se potu capata de sambata în 30 Decembrie 1878 (11 Ianuarie 1879) și duminica în 31 Decembrie 1878 (12 Ianuarie 1879) pâna la 12 ore în tipografia archidiocesana și săra la cassa. Venitul curat și destinat în favoarea „Reuniunii Sodalilor romani din Sibiu”. Oferte marimiose se voru primi cu multă amita, si se voru publică pre cale diaristica.

(Programă) Serbarei ajunului anului nou a Reuniunii Sodalilor romani din Sibiu, din 31 Decembrie 1878 (12 Ianuarie 1879). 1. Marsiu naționalu „Destepă-te Romane”, executat de musică militară. 2. „Martisor și Viorău”, poezie de J. Al. Lapedatu, declamată de sodalul Danile Dipponu. 3. „Horă Grivita”, prima óra compusă în voci de Karl Fröhling, executată de chorul sodalilor. 4. „Victoria-Quadrille” de Paba, executată de musică militară. 5. „Calca Române plinu de mandrie”, Marsiu, compus în voci primă óra de Karl Fröhling, executat de chorul sodalilor. 6. „Nationale Moldovane”, Ouverture de Flechtenmacher, executată de musică militară. 7. „Nu esti iubită”, poezie de Alexandru și Cristopel, cantata solo de maestrul V. Petruțiu. 8. „Concordia-Quadrille” de Vist, executată de musică militară. 9. „Quartett“ Duport, compus în voci primă óra de Karl Fröhling, executat de chorul sodalilor. 10. „Marsiu lui Mihai Vitezulu”, executat de musică militară. 11. „Stău României”, poezie de G. Sionu, compusă prima óra de Karl Fröhling, executată de chorul sodalilor. 12. „Horă și Lugosiana” de Vist, executată de musică militară. 13. „La anul nou“. Reflexiuni de * * cetușu de maestrul V. Petruțiu. Sibiu, în 24 Decembrie 1878 (5 Ianuarie 1879). Comitetul Reuniunii.

(Multă amita publică). Societatea de lectură a junimii studiușe la gimnasiul superior din Blasius petrunsa fiindu de semnificanță gratitudinei catre marimioșii sei binefacători, se simte moralmente oblegată a aduce intime multumiri, zelosului său patronu Ioanu M. Moldovanu, P. O. Administratiunea diuariului „Unul pentru altul“, carea a binevoluit a ne tramete gratis respectivă foia; asemenea P. O. O. Redactiunea a „Convorbirilor literare“ „Transilvaniei“, „Foiești scolastice“ și „Economul“ pentru gratuită trasmetere a respectivelor diarii; — precum și M. O. D. Ioanu Marculețu pentru donarea mai multor carti; M. O. B. Art. P. Alessi pentru gratificarea opului „Resbelul oriental“ de Massim și Alessi; O. D. Ioanu C. Bianu pentru daruirea de 1/2 lira turcească.

De alta parte conscientia măretiului scopul său societății naționale ne dă indrasnăla a adresă respectuoșe rugări catre P. O. O. Redactiune și Autori, că, avându în vedere tîntă salutară a societății naționale, se binevoiasca a contribui la ajungerea aceleia prin gratificarea a cate unui exemplar din foile, resp. opurile ce voru edă.

Blasius în 5 Ianuarie 1879.